

**Analiza
Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine/
Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine**

Sarajevo, prosinac/decembar 2024. godine

SADRŽAJ

1.	Uvod.....	1
2.	Pregled odgovora, sugestija i izazova u praksi.....	2
	2.1. Unaprjeđenje zakonskog režima zaključenja braka.....	2
	2.2. Zabrana “maloljetničkih brakova”.....	5
	2.3. Razvod braka i mogućnost povjeravanja postupka sporazumnog razvoda braka drugom organu.....	6
	2.4. Postupak posredovanja.....	8
	2.5. Unaprjeđenje postupka usvajanja.....	10
	2.6. Prava i dužnosti roditelja.....	13
	2.7. Modaliteti unaprjeđenja instituta starateljstva.....	15
	2.8. Unaprjeđenje instituta izdržavanja i uspostava alimentacijskog fonda.....	16
	2.9. Sudska praksa u oblasti izdržavanja djece.....	18
	2.10. Inoviranje Zakona o ovršnom postupku u dijelu koji se odnosi na ovrhu na novčanim potraživanjima radi izdržavanja.....	19
	2.11. Bračna stečevina i posebna imovina.....	19
	2.12. Potreba unaprjeđenja vanparničnog i parničnog postupka u obiteljskim stvarima.....	20
	2.13. Izazovi u praksi.....	21
3.	Okrugli stolovi.....	23
	3.1. Sarajevo.....	23
	3.2. Mostar.....	29
	3.3. Tuzla.....	33
4.	Zaključna razmatranja.....	37

Federalno ministarstvo pravde je obrađivač ključnih materijalnih i procesnih zakona iz sektora pravde za Federaciju Bosne i Hercegovine. U proteklom razdoblju, suradnja Federalnog ministarstva pravde s Ujedinjenim nacijama u Bosni i Hercegovini bila je na zavidnoj razini, što se očitovalo u tehničkoj pomoći prilikom organizacije okruglog stola na temu: "Kaznena odgovornost maloljetnih počinitelja kaznenih dijela" i pripreme Prijedloga zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i nasilja prema ženama u Federaciji Bosne i Hercegovine i Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

Federalno ministarstvo pravde i UNICEF zaključili su Ugovor o suradnji temeljem kojeg se provode zajedničke aktivnosti na izradi Analize Obiteljskog/Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 35/05, 41/05 – ispr. i 31/14), imajući u vidu činjenicu da je Zakon u primjeni skoro dvadeset godina i da nije pretrpio značajnije izmjene i/ili dopune. Tijekom 2023. godine, u Republici Srpskoj usvojen je novi Porodični zakon Republike Srpske, a Obiteljski zakon Republike Hrvatske pretrpio je značajnije izmjene i dopune. Navedeno jasno ukazuje da je potrebno poduzeti aktivnosti na reformi obiteljskog zakonodavstva i u Federaciji Bosne i Hercegovine i isto uskladiti s najboljim praksama iz zemalja u okruženju, te europskom pravnom stečevinom, što je od iznimnog značaja za europski put Bosne i Hercegovine i nastavka procesa integracije u punopravno članstvo u Europske uniji.

Sukladno navedenom, Federalno ministarstvo pravde sačinilo je anketni upitnik koji je upućen na više od 40 adresa u Federaciji: Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, Federalnom ministarstvu zdravstva, Federalnom ministarstvu unutarnjih poslova, kantonalnim ministarstvima za pravosuđe i upravu, kantonalnim ministarstvima za unutarnje poslova, pravnim fakultetima, sudovima i tužiteljstvima u Federaciji, centrima za socijalni rad, Instituciji Ombudsmena u Bosni i Hercegovini, te Odvjetničkoj komori Federacije Bosne i Hercegovine i drugima.

Održana su tri okrugla stola, u Sarajevu, Mostaru i Tuzli, na kojima su sudjelovali istaknuti praktičari i teoretičari i na kojima je svestrano raspravljano o primjeni Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i modalitetima za njegovo unaprjeđenje.

Završno, stručni tim koji je formirao federalni ministar pravde, sačinio je Analizu Obiteljskog/Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine u kojoj je dat cjelovit prikaz najznačajnijih rezultata ankete, te održanih okruglih stolova, s jasno definiranim zaključcima za unaprjeđenje Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

Vjerujemo da će predmetna Analiza doprinijeti stvaranju novog, kvalitetnijeg zakonskog okvira u Federaciji Bosne i Hercegovine kojim će se unaprijediti položaj i status obitelji u našem društvu.

2. PREGLED ODGOVORA, SUGESTIJA I IZAZOVA U PRAKSI

Federalno ministarstvo pravde provelo je među relevantnim subjektima anketu koncipiranu prema tematskim cjelinama Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, a stavovi sadržani u odgovorima na anketna pitanja, uz osvrt na uočene izazove i probleme u praksi, izložit će se u nastavku teksta:

2.1. Unaprjeđenje zakonskog režima zaključenje braka

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" zagovara ideju da se Zakon izmijeni na način da se propiše obligatorno predbračno savjetovanje koje bi se provodilo u organima starateljstva ili eventualno zdravstvenim ustanovama kako bi budući bračni partneri otklonili eventualne zablude o osobnosti bračnog partnera (npr. u pogledu smetnji reproduktivnog zdravlja i dr.). Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajevo također predlaže da se kao poseban uvjet za zaključenje braka propiše obvezna priprema budućih bračnih partnera za brak, a Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovačko – neretvanskog kantona predlaže redefiniranje odredbi o zaključenju braka, odnosno preciziranje odredbi pomoću kojih bi osiguralo bolje razumijevanje prava i obveza bračnih partnera posebno u svezi sa imovinskim pravima i pitanjima starateljstva, te uvođenje edukacije za buduće bračne partnere o pravnim aspektima braka. JU "Centar za socijalni rad Zenica" smatra svrsishodnim uvođenje predbračnog savjetovaništa, koje bi bilo obavezno prije sklapanja braka, a koje bi djelovalo kao neovisna institucija. JU "Centar za socijalni rad Široki Brijeg" navodi da postoji prostor za unaprjeđenje odredbi o zaključenju braka, ponajviše iz razloga što se u praksi susreću sa obiteljima u riziku, kako punoljetnih, tako posebice djece u brakovima zaključenim gdje su jedan ili oba bračna partnera sa umanjenom sposobnosti rasuđivanja. Zakonodavstvo je prepoznalo nužnost zabrane sklapanja braka osobama kojima je oduzeta poslovna sposobnost, međutim postoji cijeli spektar oboljenja koji osobi onemogućuju kapacitete za preuzimanje bračnih, odnosno roditeljskih odgovornosti (duševna oboljenja, kategorizirane osobe jer upravo se u praksi najviše nad tim osobama provodi nadzor roditeljske skrbi, kao i ugroženosti djece i zanemarivanja u odgoju, liječenju, obrazovanju). Ustanova "Centar za socijalni rad Grada Mostara" predlaže izmjene ili dopune konkretnih odredbi Obiteljskog zakona Federacije BiH:

Članak 20. stavak (1) - obvezno predbračno savjetovanište: - Iako oba entitetska zakona u BiH (Obiteljski zakon Federacije BiH i Porodični zakon Republike Srpske) daju mogućnost za predbračno informiranje i savjetovanje nije poznato koliko je partnera zapravo koristio ove usluge prije sklapanja braka. U BiH usluge predbračnog savjetovanja promiču se u vjerskim institucijama i kroz aktivnosti nevladinih organizacija. Korist od primjene predbračnih programa važna je zbog kasnije razvidne zlouporabe supstanci, upadanja u financijske teškoće, nevjeru kao česte razloge za razvod. Također, istraživanja su pokazala kako je više od četvrtine parova kao razlog za razvod navelo nasilje u obitelji, navodeći da su isprva vjerovali da mogu riješiti problem, no kasnije su smatrali da je to postalo nepodnošljivo, gdje je fizička agresija bila konačan razlog za raskid bračne zajednice. Stoga, smatramo da predbračno savjetovanje treba biti obvezujuće, te se provoditi kroz različite radionice i individualne sesije kako bi parovi dobili uvid u važne aspekte bračnog života. Uloga savjetovaništa može biti presudna za stvaranje stabilnih i ispunjenih partnerskih odnosa, budući da

savjetovališta mogu pomoći parovima u razvijanju zdravih obrazaca ponašanja koji će im koristiti tijekom braka i doprinijeti dugotrajnom bračnom uspjehu.

JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo smatra da je važeći režim zaključenja braka adekvatan, ali da bi, po uzoru na zemlje regiona, trebalo razmotriti izjednačavanje građanskog i vjerskog braka. Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru navodi, kako slijedi: "Trebalo bi razmotriti zakonsku mogućnost sklapanja braka u vjerskom obliku s građanskopravnim učincima. Za to nisu bile ispunjene pretpostavke u vrijeme donošenja Zakona (2005. godine), ali sada vjerojatno jesu. Time bi se, kao u Republici Hrvatskoj ostavila mogućnost budućim bračnim partnerima, koji žele sklopiti i vjerski brak, da u jednom činu vjenčanja sklope istodobno i vjerski i građanski brak. Činjenica da se u Republici Hrvatskoj na taj način sklapa više od polovice brakova dovoljno govori o prednostima te opcije. Za ovakvu zakonsku mogućnost svakako je važno stajalište i pristanak predstavnika (triju glavnih) vjerskih zajednica u Federaciji Bosne i Hercegovine."

Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona 10 ističe prijedlog proširenja kruga ovlaštenih službenih osoba koje imaju pravo zaključiti brak u ime organa državne službe, koje ovlaštenje bi trebalo biti propisano i za osobe koji nisu diplomirani pravnici i nemaju položen poseban stručni ispit za matičara. Na ovaj način bi se premostio nedostatak matičara u manjim općinama koje nemaju dovoljne kadrovske kapacitete.

Općinski sud u Livnu navodi da je potrebno smanjiti pretjerani formalizam prilikom podnošenja zahtjeva za zaključenje braka pred nadležnim organom uprave i utvrđivanja obveze organa uprave da po službenoj dužnosti vrši potrebne operativne provjere u smislu ispunjavanja uvjeta bračnih partnera za zaključenje braka. Također, potrebno je proširiti krug ovlaštenih službenih osoba koje imaju pravo zaključivati brakove u ime organa državne službe, a što se može postići kroz propisivanje jednostavnijih uvjeta, tj. predviđanjem da samu radnju zaključenja braka može obaviti i državni službenik koji nije diplomirani pravnik i koji nema položen poseban stručni ispit za matičara. U takvim situacijama, ukoliko bi i drugi državni službenici bili u mogućnosti poduzimati radnje zaključenja braka, provjera dokumentacije i odobravanje samog čina vjenčanja bi vršio ili diplomirani pravnik te institucije, ili diplomirani pravnik s posebnim stručnim ispitom druge institucije (npr. susjedne općine ili grada) ili u konačnici, ministarstvo nadležno za te poslove.

Općinski sud u Tuzli predlaže izmjene članka 14. stavak (2) Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (kojim je uređen izuzetak kada sud u vanparničnom postupku može dozvoliti sklapanje braka srođnicima iz stvaka (1) ovog članka ako utvrdi da za to postoje opravdani razlozi), na način da se razlozi i izuzeci propišu Zakonom, a ne da se ostavljaju na ocjenu sudu. Kantonalni sud u Livnu navodi da je u budućem Zakonu potrebno izdvojiti procesne odredbe i iste normirati u procesnim zakonima.

Općinski sud u Goraždu, Općinski sud u Širokom Brijegu, Općinski sud u Ljubuškom, Kantonalni sud u Tuzli, te Ministarstvo pravde, uprave i lokalne samouprave Hercegovacko - neretvanskog kantona mišljenja su da postojeći pravni okvir nije potrebno mijenjati.

Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo ukazuje na nemogućnost zaključenja braka za osobe istog spola, te se referira na relevantnu sudsku praksu, kako slijedi:

a) U predmetu Schalk i Kopf protiv Austrije (Aplikacija broj 30141/04), presuda od 24.06.2010. godine Europski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Sud) je

odlučivao o tome da li postoji povreda članka 14. u vezi sa člankom 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija), odnosno da li su aplikanti diskriminirani kao istospolni par zbog nemogućnosti zaključenja braka. Sud je zauzeo stav da veza između istopolnog para koji živi zajedno u stabilnoj de facto vezi, spada pod pojam "obiteljskog života isto kao što bi bila situacija sa vezom para različitih spolova", međutim, Sud je istaknuo da "članak 12. ne nameće obvezu državama članicama da istopolnim parovima dozvoli zaključenje braka, članak 14. u vezi sa člankom 8., kao odredba opštije svrhe i obima, ne može se općenitije tako da se njome nameće takva obveza", te je našao da nema kršenja članka 14. u vezi sa članom 8. Konvencije budući da je u Austriji na snazi bio Zakon o registriranom partnerstvu koji "omogućuje aplikantima ostvarivanje pravnog statusa istog ili sličnog braku",

b) U predmetu Oliari i drugi protiv Italije (Aplikacija broj 18766/11), presuda od 21.07.2015. godine, Sud je utvrdio da je došlo do povrede članka 8. Konvencije i ustanovio da "pravna zaštita koja je trenutno dostupna istospolnim parovima u okviru italijanskog zakonodavstva nepouzdana te kako ne omogućuje zaštitu temeljnih prava istospolnih parova koji se nalaze u stabilnoj vezi.". Nadalje, Sud je utvrdio da „Italija nije podnositeljima osigurala odgovarajući pravni okvir koji bi im omogućio zakonsko uređenje njihovog odnosa.",

c) U predmetu Buhuceanu i drugi protiv Rumunije (Aplikacija 20081/19 i 20 drugih), presuda od 23.05.2023. godine Sud je utvrdio da je došlo do povrede članka 8. (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života) Konvencije. Sud je ponovio da su države članice dužne osigurati pravni okvir koji omogućuje adekvatno priznanje i zaštitu odnosa istopolnih parova, te da države imaju određenu diskreciju ("margina slobode odlučivanja") u vezi sa oblikom priznanja i vrstom pružene zaštite.

Doc. dr. Faruk Latifović, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sudac Kantonalnog suda u Tuzli sugerira da se predmetna oblast može unaprijediti uvođenjem registriranih partnerstava koji institut dugi niz godina postoji u državama članicama Europske unije. Na taj način bi se olakšalo dokazivanje i ostvarivanje prava iz partnerstava i izvanbračnih zajednica.

Prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli smatra da se može prigovoriti zabrani sklapanja vjerskog braka prije građanskog, te predlaže da se smanji rok (iz opravdanih razloga) koji mora proteći od dana podnošenja zahtjeva za zaključenje braka do dana zakazivanja vjenčanja. Predlaže da se razmotri mogućnost zaključenja braka putem punomoćnika, koje pravno rješenje je u primjeni u Republici Srpskoj.

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru ističe i potrebu ovih izmjena/dopuna Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine:

1. Postojeću definiciju obitelji sadržanu u članku 2. stavak (1) treba dopuniti jer nepotpuna. U navedenim obiteljskopравnim odnosima te definicije nedostaje temeljni pravni odnos koji tvori obitelj, a to je brak odnosno bračna zajednica,
2. treba posebno urediti institut obiteljskog doma (stanovanja, upravljanja, raspolaganja), naročito pravo djeteta na obiteljski dom,
3. obzirom na postignuto izjednačavanje pravnih učinaka izvanbračne zajednice s pravnim učincima braka, i to ne samo unutar obiteljskih odnosa nego i u nasljednom i mirovinskom pravu, to izjednačavanje treba naglasiti i u sklopu pretpostavki (uvjeta) za zasnivanje tog oblika životne zajednice žene i muškarca, s tim u vezi predlažu dopunu članka 3. Zakona sa novim stavkom (2) koji bi mogao glasiti: "(2) Pravni učinci izvanbračne zajednice mogu nastati samo ako su u vrijeme njezina zasnivanja bili

ispunjeni uvjeti za punovažnost braka." Pored toga, obzirom na potrebu pravne sigurnosti, koja se dobiva kroz formu, trebalo bi urediti mogućnost evidentiranja točnog nastanka ovog oblika životnog zajedništva kao i vođenje registra postojećih izvanbračnih zajednica (kod notara ili suda).

2.2. Zabrana "maloljetničkih brakova"

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" smatraju da danas većina maloljetnih osoba zasnivaju vanbračne zajednice, te ukidanje „maloljetničkih brakova” ne bi predstavljalo neki poseban pomak u smislu sprječavanja istih.

Centar za socijalni rad Grude mišljenja je da nije potrebno uvesti zakonsku zabranu "maloljetničkih brakova", koje mišljenje dijele i JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo, Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona 10, te Kantonalni sud u Livnu. Općinski sud u Lukavcu opisuje da su u period od 2012. godine do danas pokrenuto ukupno 11 postupaka za davanje dozvole maloljetnicima za zaključenje braka maloljetnika, odnosno da takvi slučajevi u praksi i nisu toliko česti. Općinski sud u Tuzli, kao i prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli ne podržavaju zabranu "maloljetničkih brakova", ali smatraju da je potrebno pooštriti kriterije za odobrenje njegova zaključenja. Protiv zabrane "maloljetničkih brakova" izjasnili su se i Ustanova "Centar za socijalni rad Grada Mostara", Kantonalni sud u Tuzli, Općinski sud u Goraždu, Općinski sud u Zenici, Općinski sud u Širokom Brijegu, Općinski sud u Ljubuškom i Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru.

JU "Centar za socijalni rad Zenica" navodi kako slijedi: "Maloljetnički brak je zakonom uređena zajednica, uz ispunjenje određenih uvjeta koje su zakonski regulirani i kao takva je opravdana. Jedino je moguće preventivno djelovati u smislu podizanja društvene svijesti o mogućim posljedicama maloljetničkih brakova, kao što je maloljetnička trudnoća, prekidi obrazovanja, socijalna isključenost i dr. Veći problem predstavljaju izvanbračne zajednice (koje nisu registrirane) a često se zasnivaju i sa osobama mlađim od 16 godina što predstavlja kazneno djelo, ili sa starijim maloljetnicama od 16 do 18 godina kod kojih nije utvrđena duševna i tjelesna sposobnost za vršenje prava i dužnosti koje proizilaze iz braka."

JU "Centar za socijalni rad Široki Brijeg" smatraju da je potrebno uvesti zabranu maloljetničkih brakova, osim u slučajevima trudnoće žene.

Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine navodi da su svjesni važnosti preporuka UN Komiteta za prava djeteta, ali su svjesni i činjenice da se u praksi mogu desiti slučajevi u kojima se kao dobro rješenje smatra zaključenje braka maloljetnih osoba. S druge strane, treba pristupiti strateški suzbijanju trgovine ljudima i pitanju prevencije, odnosno definiranju konkretnih aktivnosti vezano za rješavanje problema prisilnih maloljetničkih brakova. Neophodno je i dalje raditi na izmjenama stavova i podizanju svijesti o problematici maloljetničkih brakova i borbi protiv diskriminacije. Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo, također ukazuje na to da je Komitet Ujedinjenih nacija za prava djeteta kao tijelo Ujedinjenih nacija koje prati implementaciju Konvencije o pravima djeteta od strane svojih država potpisnica, na svojoj 2430. sjednici održanoj 27.09.2019. godine usvojio je Zaključna zapažanja o kombiniranom petom i šestom izvješću Bosne i Hercegovine (CRC/C/BIH/CO/2-4), U navedenim Zapažanjima je data preporuka vladama entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine da izmijene obiteljske zakone kako bi se uklonili svi izuzeci koji omogućavaju zaključivanje braka za osobe mlade od 18 godina.

Doc. dr. Faruk Latifović, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sudac Kantonalnog suda u Tuzli, Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevu podržavaju ukidanje “maloljetničkih brakova”, imajući u vidu da Konvencija o pravima djeteta pod “djetetom” smatra osobu ispod 18 godina starosti, kao i da je jedna od prepreka Komiteta UN – a za prava djeteta za Bosnu i Hercegovinu izmjena porodičnih zakona kojom bi se uklonili izuzeci koji omogućavaju zaključenje braka maloljetnim osobama, koje mišljenje dijeli i Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovačko – neretvanskog kantona.

2.3. Razvod braka i mogućnost povjeravanja postupka sporazumnog razvoda braka drugom organu

JU “Centar za socijalni rad Tuzla” stava su da se postupak sporazumnog razvoda braka može unaprijediti na način da se presuda o razvodu braka donese bez održavanja ročišta, ukoliko je tijekom postupka posredovanja postignut sporazum bračnih partnera o svim bitnim elementima staranja ili, alternativno, da se u takvim situacijama ovlaste centri za socijalni rad ili čak odvjetnici da sačine sporazum o prestanku braka, koji bi predstavljao ovršnu ispravu. Centar za socijalni rad Grude mišljenja je da se postupak za razvod braka smatra da bi i organi starateljstva mogli odlučivati o razvodu braka, kao i da je postupak potrebno unaprijediti sa aspekta troškova i hitnosti u postupanju. Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovačko – neretvanskog kantona, Općinski sud u Goraždu, Općinski sud u Širokom Brijegu i Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Hercegovačko – neretvanskog kantona stava su da bi o zahtjevima za sporazumni razvod braka mogli, pored sudova, odlučivati i drugi organi (centri za socijalni rad, ministarstva i dr.). Općinski sud u Tuzli smatra da se sporazumni razvod brakova može povjeriti i organima starateljstva i notarima. Doc. dr. Faruk Latifović, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sudac Kantonalnog suda u Tuzli stava je da se notarima može povjeriti postupak sporazumnog razvoda braka bračnih partnera koji nemaju zajedničku maloljetnu djecu, koji stav je izrazio i prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli.

JU “Kantonalni centar za socijalni rad” Sarajevo smatra da se postupak razvoda braka može unaprijediti na način da se Zakonom decidno propiše mjesna nadležnost organa starateljstva u svim postupcima vezanim za određivanje sadržaja roditeljskog staranja tijekom trajanja postupka za razvod braka, sve do donošenja pravomoćne sudske odluke, te postupcima izmjene presude o razvodu braka. Ujedno predlažu da se Obiteljskim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine regulira i zajedničko roditeljstvo. Stava su da postupak razvoda braka treba ostati u nadležnosti suda. Institucija Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, JU “Centar za socijalni rad Široki Brijeg” Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajevo, Općinski sud u Ljubuškom, Općinski sud u Zenici, Kantonalni sud u Tuzli, odvjetnice iz Sarajeva, Đana Dalač i Adina Buzurović, te Ministarstvo pravde, uprave i lokalne samouprave Hercegovačko – neretvanskog kantona također smatraju da postupak za razvod braka treba ostati u nadležnosti sudova. Kod brakorazvodnih parnica kao najsporniju stavku smatraju izvođenje dokaza saslušavanje djece, kako bi odlučili s kojim roditeljem žele nastaviti živjeti. Smatraju to traumatičnim iskustvom za djecu i da to ustanove uključene u postupak razvoda braka, Centra za socijalni rad, po potrebi vještak psihološke struke, trebaju na posebno pažljiv način iznaći zaključak djetetove volje, bez uključivanja djece u sudski proces. Posebno ne da dijete sutra nosi breme sudske odluke i izravno naruši odnos s roditeljem s kojim ne odluči nastaviti živjeti. Djecu treba od toga zaštititi.

JU "Centar za socijalni rad Zenica" ističe da je jednostavnije rješenje razvoda braka moguće na način da sud donese svoju odluku na temelju već dostavljenog stručnog mišljenja organa starateljstva, u slučaju kada se stranke u postupku nisu usuglasile, ih ako su stranke tijekom postupka postigle dogovor, a isti odgovara interesima njihove maloljetne djece. U praksi se dešava da sud više puta šalje zahtjev organu starateljstva na preispitivanje po jednom predmetu, što usložnjava samu proceduru, a ishod ostaje isti. Razvode braka trebaju isključivo rješavati nadležni sudovi.

Ustanova "Centar za socijalni rad Grada Mostara" navodi slijedeće prijedloge:

1. Da razvod braka i dalje ostane u isključivoj nadležnosti suda (eventualno u vanparničnom postupku)
2. Važenje Zapisnika iz postupka posredovanja vremenski ograničiti na 3 ili 6 mjeseci, u kojem roku jedan od bračnih partnera mora podnijeti tužbu sudu,
3. OZ FBiH članak 45. stavak (1): Donijeti nalog o jasno preciziranim odredbama koje mora sadržavati zapisnik s posredovanja (npr. osobno prisustvo),
4. Brisati članak 45. stavak (3) OZ FBiH,
5. OZ FBiH članak 46. stavak (1): brisati dio koji se odnosi na to da se zahtjev za posredovanje podnosi ovlaštenoj osobi na čijem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište,
6. Ako bračni partneri postignu sporazum u postupku posredovanja prije razvoda braka, umjesto privremenog rješenja mogao bi se donijeti plan koji potpisuju oba roditelja. Plan bi također trebao imati ograničen rok važenja, npr. 1 godina),
7. Plan podložen izmjenama u slučaju opravdanih okolnosti prema stručnoj procjeni CZSR (OZ FBiH članak 50. stavak (3))
8. Sugeriraju da se prilikom priprema izmjena i dopuna Zakona konsultiraju uporednopravna rješenja o obveznom savjetovanju koje npr. poznaje Obiteljski zakon RH.

Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona 10 predlaže da se postupak pojednostavi u fazi obveznog posredovanja bračnih partnera koji imaju maloljetnu djecu, iz razloga što je postupak posredovanja sveden na puku formalnost i predstavlja administrativnu prepreku za obraćanje sudu.

Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajevo smatra da prije razvoda braka treba provesti radnju medijacije ili posredovanja radi postizanja sporazuma, odnosno otklanjanja uzroka koji bi doveo do razvoda braka. Za sporazumni razvod braka, smatraju da treba biti nadležan samo sud.

Općinski sud u Livnu navodi da postupak za razvod braka treba pojednostaviti u dijelu koji se odnosi na obvezno mirenje bračnih supružnika prije podnošenja tužbe za razvod braka kada bračni partneri imaju maloljetnu djecu. Cjelokupna procedura se time dodatno bespotrebno usložnjava i bračni supružnici izlažu dodatnim stresovima i nepotrebnim troškovima. U takvim postupcima, u svakom slučaju je dužnost suda da pribavi sve potrebne informacije i mišljenja nadležne službe socijalnog rada, a tokom postupka se ponovo obavljaju razgovori sa bračnim partnerima. Logično je da se tokom cijelog sudskog postupka vodi računa o interesima djece, a što uključuje i samu mogućnost održavanja braka. Postupak mirenja je strogo formalizovani u praksi čini se da nema apsolutno nikakvog efekta, već predstavlja samo jednu od administrativnih smetnji za obraćanje sudu. U drugom dijelu pitanja, stav ove institucije je da se postupci sporazumnog razvoda braka ne smiju povjeravati drugim organima, jer se

pored razvoda braka u takvim situacijama razmatraju i druga pitanja koja su u isključivoj nadležnosti suda (alimentacijski zahtjevi, ostvarivanje neposrednog kontakta s djecom i sl.).

Općinski sud u Lukavcu navodi kako postupci za razvod braka, posebno ako je riječ o sporazumnom razvodu braka, ne traju dugo, radnje se poduzimaju hitno, mada ne u rokovima koje nalaže Obiteljski zakon Federacije Bosne i Hercegovine. Ukazuju na neusklađenost rokova iz ovog Zakona za održavanje ročišta za glavnu raspravu (najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema tužbe ili zahtjeva) i roka za odgovor na tužbu iz Zakona o parničnom postupku (30 dana od dana dostave tužbe tuženom).

Općinski sud u Ljubuškom navodi kako slijedi: "Smatraju da bi roditeljima ukoliko žive u istom gradu ili općini, a sposobni su da se brinu o djeci, trebalo omogućiti da dijete bude kod jednog roditelja tjedan dana i kod drugog roditelja tjedan dana, jer svakako treba cijeliti da se roditelji zajednički, sporazumno i ravnopravno staraju o djeci, a bosansko-hercegovačko zakonodavstvo za sada nema ovakav način reguliranja kontakata roditelja sa djetetom, tj. zajedničko skrbništvo."

Kantonalni sud u Livnu smatra da bi sporazumni razvod braka trebao biti administrativni postupak pred organom uprave.

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, navodi da postojeće norme o razvodu braka omogućuju dosta jednostavan i brz postupak razvoda braka, pa u tom smislu ne trebaju promjene. Treba detaljnije urediti što sadrži sporazum bračnih partnera nakon zahtjeva za sporazumni razvod braka (članak 44. Zakona), primjerice pored postojećeg treba odrediti: mjesto stanovanja djeteta, navesti što predstavlja obiteljski dom te urediti imovinske odnose bračnih partnera. Razmotriti ponovno uvođenje ograničenja mužu prava na tužbu radi razvoda braka, kakvo je postojalo u prvom, integralnom tekstu Zakona, tako da se to ograničenje odnosi za vrijeme trudnoće žene i sve dok njihovo dijete ne navrši godinu dana života. Naime, ne treba posebno obrazlagati koliko je stresna i pogubna situacija u kojoj bi se našla (buduća) majka ako u spomenutim okolnostima muž podnese tužbu radi razvoda braka.

2.4. Postupak posredovanja

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike istaknulo je niz konkretnih prijedloga za unaprjeđenje postupka posredovanja: potrebno je urediti ovlaštenje za obavljanje poslova posredovanja, kao i naknadu za rad posrednika, te propisati uspostavu registra posrednika i uvjete brisanja iz istog kada posrednik prestane ispunjavati uvjete za obavljanje ovih poslova. Također je neophodno urediti ulogu organa starateljstva u postupku posredovanja – obavlja li se ovaj postupak po službenoj dužnosti ili su organi starateljstva dužni prijaviti se na javni poziv, jednako kao i druge fizičke i pravne osobe. Nužno je regulirati situaciju kada se postupak posredovanja provodi, a pritom je jedan od bračnih partnera ispoljio nasilničko ponašanje, kao i situaciju u kojoj se bračni partner ne odazove na poziv za posredovanje ili u kojoj je jedan bračni partner strani državljanin koji ne živi na teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona 10 smatra da se postupak posredovanja može unaprijediti jedino kroz uvođenje i primjenu najsuvremenije metodologije

socijalnog rada, psiholoških i drugih stručnih metoda rada, uz proširenje kapaciteta i užu specijalizaciju nadležnih ustanova socijalne zaštite.

Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovacko – neretvanskog kantona mišljenja je da se postupak posredovanja treba i može unaprijediti putem jačanja kvalificiranosti ovlaštenih posrednika za obavljanje posredovanja koja bi se postigla uspostava jasnih kriterija i procedura za njihovo imenovanje i redovne obuke.

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" postupak posredovanja smatraju dovoljno uređenim odredbama važećeg Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, ali smatraju nužnim, pored izuzetka da se postupak posredovanja može nastaviti ukoliko se jedan od bračnih partnera ne odazove na poziv, a koji se „nasilnički ponaša prema drugom bračnom partneru", propisati da se postupak posredovanja može nastaviti, odnosno da se neće obustaviti u slučaju izostanka drugog bračnog partnera koji je uredno pozvan.

JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo iznio je niz prijedloga za unaprjeđenje postupka posredovanja. Prije svega ističu nužnost izmjene trenutnih zakonskih rješenja u pravcu propisivanja obligatornog savjetovanja koje bi provodili organi starateljstva, kao i mogućnost obiteljske medijacije u kojoj bi članovi obitelji sudjelovali dobrovoljno.

Centar za socijalni rad Grude stava je da je potrebno veću pažnju posvetiti samom postupku, kao i propisati obvezu bračnim partnerima da, po potrebi, budu podvrgnuti dodatnim psiho - socijalnim tretmanima i savjetovanju.

JU "Centar za socijalni rad Široki Brijeg" navodi da bi postupak posredovanja pospješio obavezni odziv na određeni broj sati provođenja postupka posredovanja. Ne samo štire izjave nego provođenje postupka na način da se izađe zajednički dogovor partnera. Kada postupak posredovanja ne provodi centar za socijalni rad nego ovlaštenu posrednika, tada je poželjna komunikacija s nadležnim centrom radi podataka iz evidencije centra o prijavama bračne problematike, eventualnog nasilja i sl. Kada bračni partneri ne postignu dogovor o sporazumnom razvodu braka, tada centar donosi privremeno rješenje o povjeravanju djece, i njihovom održavanju kontakata i načina viđanja sa roditeljem sa kojim ne žive. U praksi nema represivne mjere za provođenje tog rješenja, to jest primjena rješenja nije određena Obiteljskim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine, nego nakon tri bezuspješna pokušaja provođenja rješenja, postupa se po odredbama Zakona o upravnom postupku, ali u praksi rješenje ostane samo na papiru, a što je na štetu maloljetne djece koju je centar dužan štiti. Radi funkcionalnih odnosa roditelja nakon razvoda i obnašanja roditeljske uloge bilo bi poželjno razmotriti institut savjetovališta, jer u praksi sva problematika nastaje zbog psihološkog stanja u kojem se bračni partneri nalaze.

JU "Centar za socijalni rad Zenica" ističe da bi se posredovanja u bračnim sporovima trebali isključivo obavljati pred ovlaštenim osobama u organima starateljstva, što bi trebala biti njihova osnovna djelatnost. To bi bila garancija za temeljno odrađen posao kao i olakšica u daljnoj direktnoj uključenosti organa starateljstva tijekom postupaka razvoda braka koji se vode pred nadležnim sudom. Smatraju da poslove posrednika u bračnim sporovima mogu obavljati i druge ovlaštene osobe iz privatnog sektora, kako bi zainteresirane stranke imale mogućnost izbora.

Ustanova "Centar za socijalni rad Grada Mostara" navodi:

1. OZ FBiH članak 48. obveza pripremnog informativnog razgovora prije postupka posredovanja) (Npr. Vidi više: Obiteljski zakon RH),
2. Uređenje pitanja u svezi unaprjeđenja postupka posredovanja moguće je na sasvim drugačiji način (Npr. Obiteljski zakon RH u kojem je uvedeno obvezno savjetovanje (tko ga provodi), Plan, obiteljska medijacija (tko je provodi) i sl.,
3. Izjednačiti izvanbračnu zajednicu s bračnom zajednicom u svim postupcima,
4. Precizirati da se službeno bračni partneri pozivaju na postupak posredovanja najviše dva puta,
5. OZ FBiH članak 50. stavak (4). Federalni ministar rada i socijalne politike u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona propisati će osnovne elemente koje mora sadržavati stručno mišljenje u postupku posredovanja
6. OZ članak 305. stavak (1) - da se briše obveza organa skrbništva da uzima u obzir mišljenje fizičke osobe ovlaštene za posredovanje prilikom donošenja stručnog mišljenja.

Kantonalni sud u Tuzli stava je da se Zakonom mora precizirati uloga organa starateljstva u postupku posredovanja, sa jasnim odredbama o obvezama, odgovornostima i naglaskom na aktivnoj ulozi ovih organa u postupku.

Doc. dr. Faruk Latifović, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sudac Kantonalnog suda u Tuzli, sugerira da se u postupku posredovanja omogući i tzv. "vrijeme razmišljanja", odnosno da se u postupku posredovanja odrede dva ročišta.

Prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, smatra da je potrebna hitna izmjena odredbi Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine o postupku posredovanja. Neophodno je formiranje timova koji bi obavljali posredovanje, a pitanje koja stručna osoba u postupku posredovanja uzima mišljenje djeteta je od posebnog značaja. Kao na jednu od najvećih nelogičnosti važećeg Zakona ukazuje na odredbe članka 49. stavak (2) prema kojoj, i u slučaju nasilja u obitelji, nasilnik ima pravo da bude pozvan i da sudjeluje u postupku posredovanja. Stava je da institut posredovanja gubi na važnosti, te da će u perspektivi (ukoliko se ne pristupi izmjenama Zakona) izgubiti na važnosti i postati puka formalnost.

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru navodi da ovlašteni subjekt za provedbu postupka posredovanja treba biti samo skrbničko tijelo, tj. centar za socijalni rad, jer samo ono ima potrebni dignitet s obzirom na važnost prepoznavanja razloga za razvod braka, pružanja potpore u mogućem očuvanju braka kao i zaštite prava i dobrobiti djece.

Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine smatra da bi postupke posredovanja trebali raditi organi starateljstva na području cijele Federacije BiH i da bi ovi postupci trebali biti besplatni za sve građane.

2.5. Unaprjeđenje postupka usvajanja

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" predlažu izmjene članka 101. Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine na način da se na način da se dobna granica za zasnivanja potpunog usvojenja pomjeri do 18. godine života usvojenika, kako bi se

povećao broj usvojene djece. JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo predlaže da se dobna granica za potpuno usvojenje pomjeri na 18 godina života, a kao model zakon ukazuju na Obiteljski zakon Republike Hrvatske. Nadalje predlažu da se podobnost usvojitelja za usvojenje procjenjuje po uzoru na kriterije za hranitelje, kao i da se propiše obveza revidiranja podobnosti za usvojenje. Smatraju da je potrebno da se pravo na uvid u spis usvojenja roditelju koji je dao pristanak na usvojenje može dati samo u slučajevima kada je pristanak na usvojenje dat poznatim usvojiteljima. Općinski sud u Tuzli ističe da je potrebno revidirati dobni kriterij kod usvojenja, kao i bračni status kao uvjet za usvojenje, imajući u vidu da se danas zaključuje daleko manji broj brakova. Iako je intencija zakonodavca da institut usvojenja izjednači sa odnosom roditelja i biološke djece, to je potrebno imati u vidu da i djeca koja žive sa samo jednim roditeljem imaju sretno djetinjstvo. Naglasak bi trebao biti na individualiziranju potreba i interesa usvojene djece. Smatraju da je kao uvjet za potpuno usvojenja svrsishodno smanjiti trajanje izvanbračne zajednice na dvije godine. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike također sugerira revidiranje gornje dobne granice usvojitelja, to jest njeno podizanje na 50 godina života (što podržava i Općinski sud u Goraždu), iz razloga što se životni vijek produljio, te da se kao posebno opravdani razlog za usvoitelje iznad 45 godina starosti propiše najbolji interes maloljetnog djeteta. Pored toga, predlažu preciziranje adaptacijskog perioda, naročito kada je riječ o usvojiteljima koji su strani državljani, te ukidanje nepotpunog usvojenja. Odvjetnica Magdalena Vučina, iz Mostara, iznosi prijedlog da se dobna granica za potpuno usvojenje sa 10 godina života pomjeri na 12 godina, da se vremenski uvjet trajanja izvanbračne zajednice kod usvajanja spusti sa najmanje pet na najmanje tri godine, kao i da se u Federaciji Bosne i Hercegovine uspostavi registar usvojitelja.

Centar za socijalni rad Grude sugerira da je postupke usvojenja potrebno ubrzati, i to skraćanjem Zakonom propisanih rokova, kao i da je potrebno osigurati veću razinu tajnosti u postupanju.

JU "Centar za socijalni rad Zenica" smatra da treba ukinuti nepotpuno usvojenje, pogotovo zbog činjenice da se razvija hraniteljstvo kao oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja.

Ustanova "Centar za socijalni rad Grada Mostara" navodi:

1. Potrebno je predvidjeti posebnu obuku za usvoitelje. Podnositelji zahtjeva za usvojenje bi trebali proći redovnu i obveznu obuku za usvojenje jer se u praksi pokazalo da mnogi od podnositelja zahtjeva nisu u dovoljnom mjeri upoznati sa postupkom, njegovim značenjem i sl. Obuka bi poslužila usvojiteljima da preispitaju svoju odluku za usvojenje i istu učvrste. Također bi imali okvir postupanja u brojim izazovnim situacijama koje nosi postupak usvojenja kao što je npr. pojašnjavanje pojma usvojenja usvojeniku i kako ga pripremiti na saznanje o usvojenju.
2. Djeca koja imaju manju vjerojatnoću da se usvoje. Cilj obuke bi bio približiti usvojiteljima prednosti usvajanja veće djece kroz povećanje empatije, suosjećanja,
3. Reguliranje zdravstvene zaštite djeteta tijekom adaptacijskog procesa: Praksa je pokazala da djeca koja se nalaze na adaptacijskom smještaju, ukoliko se ne nalaze u mjestu prebivališta, nemaju zdravstveno osiguranje. Regulacija zdravstvenog osiguranja bi trebala biti sveobuhvatna na cijelom području Bosne i Hercegovine,

4. Uvođenje nadzora i praćenja tako da se jednom mjesečno podnose izvješća centru u kojem dijete ima prebivalište, a da nadzor vrši centar na području na kojem se dijete nalazi,
5. Omogućiti fleksibilnost u duljini trajanja adaptacijskog perioda pred usvojenje, da može trajati i manje od 6 mjeseci, ukoliko je dijete već kod navedene obitelji na udomiteljstvu najmanje 6 mjeseci ili više, kao i dulje od 6 mjeseci ukoliko se procijeni da je to najboljem interesu djeteta, ali ne dulje od 9 mjeseci,
6. Ukidanje nepotpunog usvojenja. U praksi se pokazalo da pojam nepotpunog usvojenja nema prednosti u odnosu na potpuno, nego samo onemogućava zaštitu najboljeg interesa usvojenika, jer u rodnom listu ne pišu imena usvojitelja nego imena bioloških roditelja kojima je oduzeta roditeljska skrb, koji su umrli i sl. Dijete iznad 10 godina se svakako izjasni za usvojenje i kroz praksu se pokazalo da sva djeca iznad 10 godina žele potpuno usvojenje, što im zakon onemogućava. Zakon mu onemogućava i potpuno adaptaciju i integraciju na novu sredinu. Smatra se da ne postoji razlika u postupku usvojenja djece do 10 godina i iznad 10 godina,
7. Da se ne diskriminira samac u odnosu na parove, tj. da jedna osoba sama može usvojiti dijete ako se procijeni da je to u najboljem interesu djeteta. Kroz praksu postoje teško usvojiva djeca. Omogućiti odsustvo s posla potencijalnim posvojiteljima za vrijeme adaptacijskog perioda,
8. Ako je riječ o usvojenju izvan granica Bosne i Hercegovine da se omogućí provedba adaptacijskog perioda pred posvojenje u državi gdje su potencijalni posvojitelji, a da matična socijalna služba vrši nadzor nad istim. Da država Bosna i Hercegovina donese odluku o proglašenju Zakona o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem (Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem od 29. 05. 1993. godine) jer je praksa pokazala da je otežavajuća činjenica što Bosna i Hercegovina nije ratificirala navedenu konvenciju te samim time nema niti obveza među državama surađivati u pogledu usvojenja,
9. Da se poveća gornja dobna granica usvojitelja na 50 godina jer se produljio životni vijek.

Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona 10 smatra da je posebno detaljno propisati posebni upravni postupak usvojenja, budući da trenutna zakonska rješenja nisu dovoljno prilagođena svim specifičnostima usvojenja. Pored toga, smatraju da je potrebno provoditi konitnuiranu promociju usvajanja kako bi se u javnosti kreirala pozitivna slika o ovakvom modelu zasnivanja obitelji. Sličnih stajališta je i Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovačko – neretvanskog kantona.

Općinski sud u Ljubuškom smatra da postoji prostor za unaprjeđenje postupka usvojenja, a na način da se ubrza postupak koji bi maksimalno trebao trajati do godinu dana te navedeno zakonski regulirati. Posebno više cijeniti odredbe čl. 98. i 99, Obiteljskog zakona Federacije BiH, tj. da se u većoj mjeri obrati pozornost ukoliko roditelj koji ne živi sa djetetom i tri mjeseca je u većoj mjeri zapustio staranje o djetetu "kao i odredbu ukoliko je boravište nepoznato najmanje 6 mjeseci, a da se u tom periodu roditelj ne brine o djetetu". Ukoliko bi se ove dvije odredbe više analizirale i koristile, smatram da bi to ubrzalo usvojenje gdje nije potreban pristanak roditelja jer je nerealno očekivati neko poboljšanje u odnosu sa djecom ukoliko su roditelji zanemarili svoje dijete i napustili svoje boravište tj. ne brinu se od djetetu već duži period. Potrebno je omogućiti da se potpuno može usvojiti dijete do 12 godine života

(članak 101. Obiteljskog zakona Federacije BiH potrebno promijeniti na način da sada treba da stoji: Potpuno se može usvojiti dijete do 12 godina života).

Kantonalni sud u Livnu smatra da je potrebno ubrzati postupak usvojenja.

Prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, smatra da se institut usvojenja istu treba mijenjati iz razloga što pojedine odredbe Obiteljskog zakona i Federacije Bosne i Hercegovine nisu u skladu sa Europskom konvencijom o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, s čim u vezi ukazuje na presude Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske. Smatra da je također potrebno pojednostaviti postupak usvojenja i otkloniti nelogičnosti u važećim zakonskim rješenjima, kao npr. gdje se vrši probni smještaj ukoliko je usvojitelj stranac, te izostanak odredbe o manjoj razlici u godinama između usvojitelja i usvojenika u slučaju kada usvaja očuh ili maćeha.

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru navodi bi trebalo precizirati da postupak zasnivanja posvojenja mogu pokrenuti: organ starateljstva po službenoj dužnosti, osobe koje žele biti posvojitelji, te roditelji/skrbnici djeteta. Postupak zasnivanja posvojenja trebalo bi urediti detaljnije. Uz to, sugerira da iz Zakona treba brisati odredbu kojom se osobi samcu (zakonski termin: osoba koja nije u braku) daje aktivna adoptivna sposobnost, odnosno omogućuje nepotpuno posvajanje. Naime, to je u suprotnosti s temeljnim obilježjem i svrhom posvojenja, koja su izražena još u sentenci rimskoga prava: *Adoptio imitatur naturam*, tj. posvojenje će biti na dobrobit djeteta samo ako oponaša prirodni odnos, vezu bioloških roditelja (dvije osobe) i djeteta. Pored toga, brisanjem ove mogućnosti Zakon bi se u ovom kontekstu ujednačio s novim Porodičnim zakonom Republike Srpske ("Sl. glasnik RS", br. 17/23 i 27/24).

Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine ukazuju da je poseban problem nepostojanje ustanova ili specijaliziranih hraniteljskih obitelji za smještaj djece koja iskazuju određene poremećaje u ponašanju i/ili ozbiljne psihičke probleme. Nadležni organi vlasti morali bi iznaći odgovarajuća rješenja koja bi podrazumijevala odgovarajuće zbrinjavanje uz kvalitetnu zdravstvenu, psihološku i vaspitnu njegu i podršku.

2.6. Prava i dužnosti roditelja

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" podsjeća na odredbe članka 127. Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine koji propisuje da dijete u obitelji ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja, te smatraju da eksplicitna zabrana fizičkog kažnjavanja nije potrebna, jer važeći Zakon zabranjuje svaki vid nasilja nad djecom. Nadalje, ističu prijedlog da se propiše mehanizam sankcioniranja roditelja koja krše prava djeteta koji bi se primjenjivao i prije nego što sud donese svoju odluku, kao i da se Zakonom definira pojam "otuđenja djece" kojim bi se opisala situacija kada roditelj sprječava kontakt i ugrožava između drugog roditelja i djeteta.

JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo mišljenja su da se ova oblast može unaprijediti na način da se za roditelje roditeljsku dužnost ne ispunjavaju na adekvatan način propiše obvezno savjetovanje, zatim da se predvide represivne mjere za roditelje koji krše prava djeteta (npr. pravo na izdržavanje, pravo na kontakt, da se kao

hitna mjera zaštite regulira izuzimanje djeteta iz obitelji po uzoru na zakonska rješenja u Republici Hrvatskoj, kao i donošenjem novog Pravilnika o visini i načinu isplate mjesečne naknade osobi koja vrši nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog startanja i da se počne sa njegovom primjenom u praksi. Odvjetnice Đana Dalač i Adina Buzurović, iz Sarajeva, dijele mišljenje o potrebi propisivanja represivnih mjera za roditelje koji ne ispunjavaju roditeljske dužnosti, naročito u situacijama u kojima roditelj kojem je dijete povjereno na staranje onemogućuje kontakt djeteta sa drugim roditeljem/bivšim izvanbračnim ili bračnim partnerom i njegovim srođnicima.

Ustanova Centar za socijalni rad Mostar navodi:

1. Člankom 152. stavkom (2) Obiteljskog zakona propisano je da će u odluci o nadzoru organ skrbništva utvrditi program nadzora i odrediti osobu koja će pratiti razvoj djeteta, kontrolirati postupke roditelja, podnositi periodična izvješća organu skrbništva i poduzimati druge mjere u interesu djeteta. Ova osoba mora ispunjavati uvjete za skrbnika. Smatramo da je potrebno dodati da kod izrade individualnog plana/programa rada, ukoliko roditelji ili jedan roditelj kojem centar odredi nadzor nad vršenjem roditeljske skrbi odbije potpisati individualni plan/program rada koje je sastavni dio rješenja o provođenju nadzora da organ skrbništva odmah može pred nadležnim sudom pokrenuti postupak oduzimanja prava roditeljima da žive sa djetetom/djecom,
2. Također, člankom 152. stavkom (4) propisano je da osoba iz stavka (2) ima pravo na naknadu opravdanih troškova i mjesečnu naknadu na teret sredstava socijalne skrbi,
3. Smatraju da bi se troškovi mjesečna naknada trebali isplaćivati na teret Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, a posebno jer je stavkom (6) istog Zakona određeno da visinu i način isplate određuje federalni ministar rada i socijalne politike. S obzirom na naknadu smatramo da osobe koje nisu zaposlene kao stručni radnici organa skrbništva mogu provoditi navedenu mjeru,
4. Također smatraju da ne treba uvesti eksplicitnu zabranu fizičkog kažnjavanja djece, koje svakako ne podržavamo, zbog brojnih manipulacija koje se mogu dogoditi, a što je i do sada u nekoliko navrata bio slučaj.

U slučaju zabrane svakog oblika kažnjavanja, smatraju očekivanim i eventualnu manipulaciju ovog propisa od strane većeg broja djece u smislu lažnih prijava (vidljive u literaturi posebno u doba puberteta i adolescencije, vremena ubrzanog razvoja i promjena u raspoloženju, doba negacije i neposlušnosti i sl. kao i izbjegavanja discipline nametnute od strane roditelja). Također, eksplicitna zabrana svakog oblika tjelesnog (i psihičkog) kažnjavanja podrazumijeva formiranje stručnih timova, dakle, zapošljavanje psihologa, pedagoga i stručnjaka drugih struka u Policiji i Tužiteljstvu koji će provoditi istražne radnje.

Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo, ukazuje da je člankom 37. Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta propisano da ni jedno dijete ne smije biti podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Također, člankom 17. stavak (1) točka b) Europske socijalne povelje propisano je pravo djece i mladih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu, sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih da odrastu u okruženju koje potiče puni razvitak njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih kapaciteta, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da, bilo direktno ili u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, preduzmu sve odgovarajuće i potrebne mjere kreirane u cilju zaštite djece i maloljetnika od zanemarivanja, nasilja i eksploatacije. U smislu navedenog,

smatraju da je potrebno eksplicitno propisati da je svaki oblik tjelesnog kažnjavanja djece zabranjen, a što je i preporuka Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine data u Specijalnom izvješću o Zabrani tjelesnog kažnjavanja djeteta u Bosni i Hercegovini (listopad 2019, godine).

Prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, mišljenja je da nadzor nad vršenjem roditeljskog staranja treba koncipirati u skladu sa suvremenim europskim standardima, te je isti neophodno dodatno normirati, ali ne samo kao mjeru koju izriče organ starateljstva, već je potrebno Zakonom definirati i nove mjere. Načelno podržava zabranu eksplicitnog fizičkog kažnjavanja djeteta, međutim ovakvu odredbu također moraju pratiti sve potrebne mjere (ustanove, obuke, savjetovanja), u protivnom će zabrana predstavljati samo mrtvo slovo na papiru.

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru navodi da bi sklopu pravnog odnosa roditelja i djece odnosno roditeljske skrbi, trebalo bi urediti institut anticipirane naredbe (anticipirane izjave), kojom bi se omogućilo roditeljima, da u okolnostima njihove bliske smrti mogu odrediti osobu koja će se skrbiti o njihovu maloljetnom djetetu. S obzirom da su djeca najzastupljenije žrtve obiteljskoga nasilja, trebalo bi u Obiteljskom zakonu propisati zabranu svih oblika nasilja, a izričito: tjelesno kažnjavanje, ponižavanje i psihičku prisilu, spolno uznemiravanje i ekonomsko nasilje. Pored toga, navesti i dužnost roditelja da od takvih oblika nasilja štite djecu od drugih osoba.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, jednako kao i Općinski sud u Zenici, Općinski sud u Ljubuškom, te odvjetnice Đana Dalač i Adina Buzurović, iz Sarajeva, Centar za socijalni rad Grude, JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo, Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovacko – neretvanskog kantona i Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajevo, te Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine podržavaju eksplicitnu zabranu fizičkog kažnjavanja djece. Nasuprot tome, Općinski sud u Goraždu smatra da eksplicitna zabrana nije potrebna, imajući u vidu da je oblast nasilja u obitelji već regulirana drugim propisima.

2.7. Modaliteti unaprjeđenja instituta starateljstva

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" preporučuje da se precizira nadzor nad vršenjem obveza staratelja prema šticeniku, a Federalno ministarstvo rada i socijalne politike da se bliže uredi prestanak starateljstva u slučaju smrti šticenika. Također predlažu da se otkloni sadašnja pravna praznina u pogledu uvjeta koje zaposlenik organa starateljstva mora ispunjavati da bi bio staratelj, te da se omogući razrješenje staratelja – zaposlenika organa starateljstva na vlastiti zahtjev, bez ispitivanja osnovanosti takvog zahtjeva.

JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo preporučuje da se institut starateljstva može unaprijediti ograničavanjem maksimalnog broja šticenika po jednom staratelju, decidnim propisivanjem adresata kojima se dostavlja rješenje o starateljstvu, propisivanjem prestanka starateljstva nad odraslim osobama, predviđanjem zamjenskog staratelja i detaljnim propisivanjem načina sačinjavanja i usvajanja izvještaja staratelja.

JU "Centar za socijalni rad Zenica" navodi da bi trebalo normirati broj šticenika koje jedna osoba kao staratelj može imati, bilo da je riječ o građanima ili radnicima organa

starateljstva. Usvojiti kriterije za naknadu i za rad staratelja kao i povećati istu jer je trenutnih 50 KM mizerno. Uvesti upravni i stručni nadzor nad institutom starateljstva.

JU "Centar za socijalni rad Široki Brijeg" navodi da postoji prostor za unaprjeđenje odredbi na način da se jasnije definiraju odredbe o raspolaganju roditelja/skrbnika imovinom maloljetnika i osoba koje su pod skrbništvom, u kojim slučajevima raspolagati imovinom, dokazima temeljem kojih centru opravdavaju raspolaganje, reguliranjem pitanja vezano za raspolaganje bankovnim računom, jer je obveza Centra da sve to isprati u okviru godišnjeg izvješća skrbnika, a što u slučaju maloljetnika i jednog živog roditelja ne postoji. Preciziranjem odredbi bi se na efikasniji način zaštitilo dijete ili štitićenik.

Ustanova "Centar za socijalni rad Mostar" navodi da je potrebno:

1. Izmijeniti članak 186. točka (d) Zakona na način da isti glasi "čiji su roditelji odsutni, spriječeni ili nesposobni redovno starati se o svom djetetu", odnosno brisati rečenicu, a nisu povjerali njegovo čuvanje i odgoj osobi (za koju organ skrbništva utvrdi da ispunjava uvjete za skrbnika", jer isti stvara poteškoće u pogledu procjene potrebe za skrbništvom maloljetnog djeteta,
2. Članak 200. Zakona: da se postupak može pokrenuti osobno, po zahtjevu srodnika/skrbnika ili po službenoj dužnosti. Praksa je pokazala da mnogo korisnika ima potrebu za obavljanjem pojedinih vrsta poslova, npr. otvaranjem računa u banci jer su ostvarili pravo na invalidninu na temelju zdravstvenog stanja. Takve osobe često zbog svog zdravstvenog stanja (nepokretnost, senilnost) nisu uvijek sposobne same podnijeti zahtjev niti shvatiti značenje postupka i potrebe za onim što se traži. Proširenjem gore navedenog zaštio bi se interes tih osoba,
3. Promjena osobnog imena djeteta: staviti mogućnost da se dijete može samo izjasniti od 15 godina i nadalje za izmjenu imena, a do 15 godina samo uz dogovor roditelja. U praksi se pokazalo da se traži mišljenje o opravdanosti izmjene osobnog imena jer se roditelji ne mogu usuglasiti oko istog,
4. Opravdanost izdavanja putnih isprava za maloljetnu djecu: U Zakonu predvidjeti odredbu da svako dijete ima pravo na putnu ispravu.

Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona 10 smatra da se institut starateljstva može unaprijediti donošenjem podzakonskih akata kojim bi se preciziralo postupanje staratelja u određenim situacijama, budući da važeći Zakon daje samo načelne smjernice za postupanje staratelja. Ističu da je potrebno jasno normirati različite vidove starateljstva, kao i kontrolne mehanizme nadzora rada staratelja.

Ministarstvo unutarnjih poslova Zeničko – dobojskog kantona predlaže da se preciziraju odredbe o roditeljskom staranju u odnosu na izdavanje putnih isprava djeteta u slučajevima kada je roditeljsko staranje povjerenjeno jednom roditelju, jer sadašnja formulacija prema kojoj roditelj sa kojim dijete ne živi ima pravo da bude informiran od drugog roditelja o svim važnim pitanjima koja se tiču života djeteta, nije dovoljno precizna. Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru navodi da bi u okviru skrbništva trebalo urediti institut anticipirane naredbe, kojom bi se omogućilo osobama da unaprijed, za stanje njihove nesposobnosti za rasuđivanje, odrede osobu koja će ih tada zastupati odnosno skrbiti o njihovim pravima.

2.8. Unaprjeđenje instituta izdržavanja i uspostava alimentacijskog fonda

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" smatraju opravdanom uspostavu alimentacijskog fonda u Federaciji Bosne i Hercegovine, imajući u vidu duljinu trajanja ovrhe postupaka radi namirenja tražbina izdržavanja proisteklih iz ovršnih presuda. Smatraju da bi za regresne tužbe prema dužnicima trebalo biti u nadležnosti posebno tijelo pri Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike.

Centar za socijalni rad Grude podržava uspostavu alimentacijskog fonda u Federaciji Bosne i Hercegovine, jednako kao i Općinski sud u Širokom Brijegu, Općinski sud u Ljubuškom, te Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Hercegovačko – neretvanskog kantona i J.U. Centar za socijalni rad Široki Brijeg.

JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo ističu potrebu unaprjeđenja instituta izdržavanja putem propisivanja skale procjene potreba djeteta u skladu sa biološkom dobi i zdravstvenim stanjem djeteta, kao i propisivanja sankcija za osobe koje krše obvezu izdržavanja (npr. nemogućnost registriranja vozila, izdavanja osobnih dokumenata i sl.). Zalažu se za hitnu uspostavu alimentacijskog fonda. Odvjetnice Đana Dalač i Adina Buzurović, iz Sarajeva, također se zalažu da propisivanje sankcija za roditelje koji krše obvezu izdržavanja, a predlažu i da se podzakonskim aktima uredi pitanje minimalnog novčanog iznosa potrebnog za izdržavanje djeteta na mjesečnom nivou. Odluka o prosječnim potrebama maloljetnog djeteta i iznosima izdržavanja shodno prihodima roditelja trebala bi se donositi periodično, sa rokom važenja od jedne godine. Nadalje, podržavaju uspostavu alimentacijskog fonda, te predlažu da za podnošenje regresnih tužbi bude nadležno Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovačko – neretvanskog kantona također podržava uspostavu alimentacijskog fonda, a ujedno predlažu preciziranje odredbi o izdržavanju u smislu preciznijeg definiranja obaveza izdržavanja kao i osiguranje mehanizama za učinkovito izvršavanje tih obaveza, uključujući redovne revizije i prilagodbe iznosa izdržavanja u skladu s promjenom životnih okolnosti.

Ministarstvo pravde Srednjobosanskog kantona ukazuje da je kod razvoda braka potrebno urediti izdržavanje djeteta koje ima određen procenat invalidnosti. Naime, obaveza izdržavanja prestaje sa godinama punoljetstva djeteta i ne može se prolongirati, budući da dijete nije psiho-fizički sposobno za školovanje ili nastavak školovanja.

Doc. dr. Faruk Latifović, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sudac Kantonalnog suda u Tuzli zagovara uspostavu alimentacijskog fonda. Punomoćnici fonda bi imali pravo na naknadu troškova i nagradu za zastupanje sukladno Odvjetničkoj tarifi. Pri fondu bi morala egzistirati organizacijska cjelina koja bi bila nadležna za istraživanje podataka o dužnikovoj imovini, a fond bi bilo nužno elektronski uvezati i sa tijelima koja imaju podatke o imovini fizičkih osoba (IDEEA, ZK uredi i dl.).

Kantonalni sud u Livnu smatra da bi se institut izdržavanja mogao unaprijediti isključivo kroz formiranja alimentacijskih fondova na razini kantona i da isti bude financiran iz proračunskih sredstava.

Općinski sud u Goraždu i Općinski sud u Zenici podržavaju uspostavu alimentacijskog fonda, a njegova održivost bi se osigurala budžetskim sredstvima. Pokretanje regresnih tužbi bilo bi u nadležnosti Federalnog pravobraniteljstva.

Općinski sud u Lukavcu ukazuje na problem ovrhe pravomoćnih sudskih odluka kojima je utvrđena obaveza roditelja na izdržavanje djece - određeni broj roditelja izbjegava da izvršava ovu obvezu, dok, s druge strane, određeni broj roditelja je

nezaposlen i nema imovine na kojoj bi se moglo provesti prinudna ovrha, a isti nemaju ni interes da se eventualno zaposle ili osiguraju prihode kako bi doprinosili izdržavanju djeteta, a pored toga primijećeno je i neznanje i nezainteresiranost roditelja koji vrše roditeljsko staranje da u interesu djeteta pokrenu i vodi postupak prinudne ovrhe. Ukazuju i na to da veliki broj roditelja koji vrše roditeljsko staranje nisu upoznati sa postojanjem i sadržajem Konvencije o ostvarenju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu, te da mogu (imajući u vidu da u posljednje vrijeme veliki broj roditelja koji su obavezani da doprinose izdržavanju djece živi i radi u inozemstvu) pravo na izdržavanje djeteta ostvariti i u slučaju da se obveznik izdržavanja nalazi van granica BiH.

Općinski sud u Tuzli smatra da Odluka o visini potreba izdržavane osobe koju donosi federalni ministar rada i socijalne politike ne odgovara potrebama izdržavane osobe, jer 30% pd prosječne plaće u Federaciji Bosne i Hercegovine iz prethodne godine ne može zadovoljiti ni osnovne životne potrebe novorođenčeta, naročito ako se uzme o obzir vrijednost potrošačke korpe za četveročlanu obitelj.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike stava je da je, umjesto osnivanja alimentacijskog fonda, svrsishodnije osnivanje fonda koji bi se, pored ostvarivanja prava na alimentaciju, bavio i ostvarenjem drugih prava iz oblasti socijalne zaštite.

Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona navodi da u praski nije regulirano pitanje izdržavanja djece koja imaju određene postotke invalidnosti, odnosno čija je sposobnost za rad ograničena u većoj mjeri usljed određenih bolesti, fizičkih ili psihičkih nedostataka, pogotovo u slučaju razvoda braka.

Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo, ukazuje na sljedeće: uspostavljanje takvog fonda bilo svrsishodno kada je u pitanju ostvarivanje prava djece na izdržavanje koje je zaštićeno člankom 27. stavak (4) Konvencije o pravima djeteta, s obzirom da bi se privremeno otklonile štetne posljedice u slučajevima kada obveznik izdržavanja ne izvršava svoje obveze izdržavanja. Kada je u pitanju organ koji bi bio ovlašten za pokretanje regresnih tužbi, smatramo da bi to trebalo biti Federalno pravobranilaštvo.

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru smatra svrsishodnim da se zakonom okvirno propišu minimalni i maksimalni iznos uzdržavanja za djecu, vežući te iznose za prosječnu plaću i ukupne prihode davatelja uzdržavanja, čime bi se olakšalo odlučivanje suda i drugih tijela koji sudjeluju u postupku za uzdržavanje. Pored toga, smatraju da bi trebalo urediti veće ovlasti suda da pri utvrđivanju mogućnosti davatelja uzdržavanja uzima u obzir i njegovo cjelokupno imovinsko stanje, a ne samo primanja i stvarne mogućnosti stjecanja zarade. Uspostava alimentacijskoga fonda svakako bi omogućila učinkovitije ostvarivanje prava na uzdržavanje, ali to u postojećim okolnostima zahtijeva šire normativne promjene.

2.9. Sudska praksa u oblasti izdržavanja djece

Doc. dr. Faruk Latifović, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sudac Kantonalnog suda u Tuzli, mišljenja je da je u kontekstu ujednačavanja sudske prakse potrebno organizirati posebne panele, sastavljene od predsjednika ili predstavnika građanskih odjela kantonalnih sudova. Ideju o održavanju panela podržava i Općinski sud u Goraždu.

Općinski sud u Širokom Brijegu ističe prijedlog da se pravomoćne odluke objavljuju, anonimizare, na jednom mjestu, a da pristup bude omogućen samo stručnoj javnosti.

Općinski sud u Ljubuškom navodi da je potrebno zakonski definirati minimalan iznos izdržavanja djeteta.

Kantonalni sud u Tuzli mišljenja je da je neophodno propisati aktivnu ulogu organa starateljstva u postupcima koji se vode radi izdržavanja djece, to jest propisati njihovo učešće po službenoj dužnosti, pod prijetnjom kažnjavanja.

Kantonalni su u Livnu smatra da je potrebno da se zakonski uvede obvezna primjena Priopćenja o prosječnim potrebama osobe koja zahtijeva izdržavanje obzirom na troškove života kako bi se ujednačila sudska praksa.

2.10. Inoviranje zakona o ovršnom postupku u dijelu koji se odnosi na ovrhu na novčanim potraživanjima radi izdržavanja

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" predlažu da se relevantni propisi inoviraju na način da se kaznenim odredbama propišu sankcije za prekršitelje obveze izdržavanja, npr. propisivanjem novčanih kazni za koje smatraju da su najefikasnije represivno sredstvo.

Općinski sud u Tuzli mišljenja je da ovrha na novčanim potraživanjima radi izdržavanja u redosljedu ovrhe moraju biti prioritetna u odnosu na sve druge tražitelje ovrhe, koje stajalište dijeli i Općinski sud u Goraždu. Općinski sud u Lukavcu, te Općinski sud u Zenici stava su da važeće odredbe nije potrebno mijenjati.

Kao i pod 9., Kantonalni sud u Tuzli mišljenja je da je neophodno propisati aktivnu ulogu organa starateljstva i u ovršnim postupcima koji se vode radi izdržavanja djece, to jest propisati njihovo učešće po službenoj dužnosti, pod prijetnjom kažnjavanja.

Doc. dr. Faruk Latifović, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sudac Kantonalnog suda u Tuzli kod ovrhe potraživanja radi izdržavanja predlaže eliminiranje instituta ograničenja ovrhe i neproporcionalnost ovrhe.

Prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, predlaže da se relevantnim propisima normira da potraživanja radi izdržavanja djeteta ne zastarijevaju.

2.11. Bračna stečevina i posebna imovina

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" predlažu izvršiti preciziranje odredbi s obzirom da su bračna stečevina, upravljanje bračnom stečevinom, kao i posebna imovina bračnih partnera velikim dijelom uzrok narušavanja bračnih odnosa, kako zbog nerazumjevanja i nepoznavanja propisa tako i zbog namjerne zloupotrebe imovine kao pozicije moći i kontrole u bračnom odnosu ili pri razvodu braka. Napominju kako je zakonodavac propisao mogućnost zaključenja bračnog ugovora, ali da ovaj institut nije naročito zaživio u praksi. Postojeća zakonska rješenja potrebno je unaprijediti na način da se, u svezi sa podjelom bračne stečevine bez bračnog ugovora, postigne apsolutna jasnoća i preveniraju potencijalni problemi pri uređenju imovinsko – pravnih aspekata bračnih odnosa, uključujući i razvod braka. JU Centar za socijalni rad Zenica

navodi da bi trebalo propisati da se zakonom zabrani prodaja bračne stečevine bez suglasnosti oba bračna partnera.

Kantonalni sud u Tuzli mišljenja je da nije potrebno intervenirati u odredbe o bračnoj stečevini

Općinski sud u Lukavcu smatra da odredbe o bračnoj stečevini nije potrebno mijenjati, jer su dovoljno jasne i precizne, naročito kada se dovedu u vezu sa odredbama Zakona o obligacionim odnosima.

Prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli smatra da je potrebno dodatno precizirati pojam bračne stečevine, te ponovno u Zakon uvrstiti odredbu prema kojoj se u bračnu stečevinu prvo uračunavaju osobne stvari i stvari koje služe za obavljanje profesionalne djelatnosti, kao i kao novi institut normirati "obiteljski dom". Predlaže da propiše forma bračnog ugovora, forma za podjelu izvanbračne stečevine i način dokazivanja izvanbračne zajednice.

2.12. Potreba unaprjeđenja vanparničnog i parničnog postupka u obiteljskim stvarima

JU "Centar za socijalni rad Tuzla" smatra da je, radi zaštite najboljeg interesa djeteta, potrebno povećati vremensku efikasnost oba postupka u smislu ograničavanja njihovog trajanja, jer punomoćnici stranaka često provociraju odugovlačenje postupaka. Sugeriraju da se razmotri mogućnost da stranke u postupku, analogno postupku posredovanja, same zastupaju svoja prava i interese.

JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo mišljenja je da je potrebno jasno popisati koji postupci se smatraju parničnim, a koji vanparničnim postupcima, budući da se u praksi dešavaju situacije da suci o određenoj pravnoj stvari odbijaju odlučivati u vanparničnom postupku, jer su stava da se vanparnični postupci mogu propisati jedino Zakonom o vanparničnom postupku, a ne Obiteljskim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine. Također smatraju da je potrebno propisati da dijete koje je starije od 14 godina, ukoliko je sposobno da shvati značaj kontakta sa roditeljem sa kojim ne živi, može dati izjavu da takav kontakt ne želi, koja izjava će biti obezvujuća i za nadležni sud prilikom odlučivanja o kontaktu roditelja i djeteta.

Općinski sud u Tuzli mišljenja je da je potrebno unaprijediti parnični i vanparnični postupak u obiteljskim stvarima, bez konkretizacije prijedloga za njihovo unaprjeđenje. Nasuprot ovakvom stavu Općinskog suda u Tuzli, Općinski sud u Lukavcu i Općinski sud u Zenici stava su da su oba postupka jasno i precizno definirana Obiteljskim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine.

Kantonalni sud u Tuzli stava je da procesne odredbe sadržane u Obiteljskom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine nije potrebno mijenjati.

Doc. dr. Faruk Latifović, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sudac Kantonalnog suda u Tuzli ističe sljedeće prijedloge za unaprijeđenje postupaka: skraćivanje rokova na 15 dana (rok za odgovor na tužbu i rok za žalbu), ukidanje obveze održavanja pripremnog ročišta – pitanja koja se uobičajeno raspravljaju na ovom ročištu, raspravljala bi se na glavnoj raspravi, uvođenje obveze suda da odmah po prijemu odgovora na tužbu po službenoj dužnosti pribavi spise, isprave i podatke koji se nalaze kod suda ili drugog organa ili pravne osobe, inoviranje odredbi o dostavljanju pismena u Zakonu o parničnom postupku.

Prof. dr. Boris Krešić, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, sugerira da je radi zaštite najboljeg interesa djeteta neophodno da u obiteljskim stvarima postupaju obiteljski sudovi, kao i suci specijalizirani za predmetnu oblast.

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru navodi da obzirom na sve veću važnost imovine i imovinskih odnosa u cijelom društvu pa time i unutar obitelji, trebalo bi detaljnije urediti imovinske odnose, ponajprije segmente navedene u ovom pitanju. U sklopu imovinskopravnih odnosa bračnih i izvanbračnih partnera trebalo bi detaljnije urediti okolnosti i uvjete u kojima osobe u izvanbračnoj zajednici mogu sklopiti ugovor o imovinskim odnosima, te izričito precizirati da je to izvanbračni ugovor.

2.13. Izazovi u praksi

Učesnici ankete istaknuli su niz izazova i problema sa kojima se susreću prilikom praktične primjene Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i oni se mogu sublimirati na sljedeći način:

a) Organi starateljstva:

1. Vremensko trajanje postupaka u obiteljskim stvarima,
2. Provođenje postupka posredovanja kada se jedan bračni partner nalazi u inozemstvu ili se ne odaziva na uredno dostavljeni poziv ili kada oba bračna partnera imaju prebivalište u Bosni i Hercegovini, ali u stvarnosti žive u inozemstvu,
3. Nepreciznost i neuklađenost odredbi Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine o mjesnoj nadležnosti organa starateljstva,
4. Nepostojanje ustanove ili adekvatnog mehanizma smještanja u hraniteljsku obitelj djece koja bi se, zbog visokokonfliktnog razvoda roditelja, morala privremeno izmjestiti iz obitelji,
5. Neadekvatna kaznena politika prema roditeljima koji krše roditeljske dužnosti,
6. Pravne praznine.

b) Sudovi:

1. Nepostupanje ili tipsko postupanje organa starateljstva, bez obzira na specifičnosti pojedinačnog slučaja,
2. Neodazivanje organa starateljstva na pozive za ročišta i generalno pasivno držanje organa starateljstva u sudskim postupcima,
3. Neadekvatni kadrovski kapaciteti organa starateljstva,
4. Zaštita prava nekih stranaka putem zavoda za besplatnu pravnu pomoć, naročito u imovinsko – pravnim sporovima koji proizlaze iz obiteljskih odnosa,
5. Nužnost korištenja mehanizama međunarodne pravne pomoći u situacijama kada jedan roditelj, sa ili bez suglasnosti drugog roditelja, odvede dijete u inozemstvo,
6. Neizvršavanje sudskih odluka, npr. o viđanju i održavanju kontakta roditelja kojem nije povjereno dijete na staranje,
7. Neujednačena sudska praksa u obiteljskim stvarima, posebno u sporovima imovinsko – pravnog karaktera,

c) Organi uprave, prvenstveno ministarstva unutarnjih poslova:

1. Neuređenost načina upisa činjenice uvojenja djeteta u matičnu knjigu rođenih,
2. Neuređenost upisa zajednice života osoba istog spola koje su zaključene u inozemstvu, kao i neuređenost upisa državljanstva Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine djeteta koje je u istospolnoj zajednici rođeno u inozemstvu,
3. Neuređenost upisa promjene oznake spola i posljedične promjene osobnog imena u matične knjige i, nastavno, status bračne zajednice u situaciji kada je spol promijenila osoba koja je u braku,
4. Pravna praznina u pogledu postupka promjene spola,

5. Neujednačena sudska praksa u obiteljskim stvarima koja dovodi do pravne nesigurnosti i otežava primjenu Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine,
6. Izdavanja putnih isprava maloljetoj zajedničkoj djeci nakon razvoda braka.

d) Odvjetnici:

1. Nепрепозnavanje istospolnih zajednica u Obiteljskom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine,
2. Nemogućnost stjecanja državljanstva Bosne i Hercegovine djeteta koje je u inozemstvu rođeno u istospolnoj zajednici državljanina Bosne i Hercegovine i državljanina strane države.

3. OKRUGLI STOLOVI

3.1. Sarajevo

Federalno ministarstvo pravde, u suradnji s UNICEF-om, održalo je dana 12.11.2024. godine, u Sarajevu, prvi po redu Okrugli stol na temu: „Izazovi u primjeni i preporuke za unaprjeđenje Obiteljskog/Porodičnog zakona Federacije BiH“. Pored predstavnika Federalnog ministarstva pravde, u ovom događaju sudjelovali su i predstavnici Ministarstva pravosuđa i uprave Zeničko - dobojskog kantona, suci Općinskog suda u Sarajevu i Općinskog suda u Travniku, suci Kantonalnog suda u Sarajevu i Kantonalnog suda u Novom Travniku, djelatnici Ustanove „Centar za socijalni rad Grada Mostara“, djelatnici JU "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo, JU Centar za socijalni rad Zenica, Kantonalne javne ustanove „Dom za djecu bez roditeljskog staranja Bjelave“, predstavnici Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici i Fakulteta političnih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Na Okruglom stolu analizirane su odredbe Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine radi definiranja smjernica za njegovu reformu, u smislu da li su potrebne ciljne izmjene i dopune Zakona ili trenutno stanje zahtijeva pripremu potpuno novog Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

Teme koje su, između ostalog, razmatrane na Okruglom stolu su: postupak razvoda braka, usvojenje i izvanbračna zajednica, a učesnici su istaknuli stavove kako slijedi:

Postupak za razvod braka

Sulojdžić, OS Travnik: Statistički, broj predmeta je sve manji, uzrok je i u raseljavanju stanovništva, trenutno je cca. 100 predmeta aktivno na Obiteljskom referatu. Međutim, broj razvoda je u porastu, ne može se odrediti da li je porast stope tipičan za mlađu populaciju, jer je evidentan porast stope razvoda u populaciji 60+, mladi se razvode „nakon prve svađe“. U Travniku nemaju bračno savjetovalište, a upitno je koliko posrednici ispunjavaju svoju svrhu, posredovanje se svodi na puku formalnost.

Brković, KS Sarajevo, ranije OS Zenica: U Zenici su imali kvalitetne postupke mirenja kod Centra za soc. rad. Ističe preopterećenost sudova komunalnim predmetima, SOKOP jeste uveden u sve sudove, ali jedina olakšica koju omogućuje jeste donošenje nekoliko stotina rješenja o ovrsi istovremeno. Skreće pažnju na hitnost postupka i najbolji interes djeteta – rok za žalbu, primjena ZPP-a, opći rok za žalbu od 30 dana. Nepodudarnost rokova iz OZa – održavanje rasprave i roka za žalbu iz ZPP-a, kao i na koliziju normi o privremenim mjerama iz OZ - a i ZPP - a. Sugerira analizu OZ - a članak po članak, glava po glavu, kako bi suci prvog stupnja ukazali na probleme u primjeni. Kaznene odredbe su dostatne, ali se ne koriste, tako npr. kada organ starateljstva ne poštuje obveze iz OZ - a. S obzirom na raseljavanje stanovništva, poželjna bi bila i izmjena Zakona o MPP – u, jer se posljedično u sporovima javlja i međunarodni element.

OS Sarajevo: Drastičan porast brakorazvodnih postupaka: 01.01. do 30.04. 2024. godine: 1000 razvoda, takav je ukupni broj bio za 2023. godine. Ukazuju također na hitnost postupka i koliziju normi.

Da li je potrebno predbračno savjetovanje kako bi se smanjila stopa razvoda?

Čalkić, CZ SA: Ukazuje na članak 20. OZ - a: matičar će preporučiti da se posjeti bračno savjetovalište, 2017. godine Centar za soc. rad Sarajevo predložili izmjenu OZ - a u pravcu obligatornog savjetovanja. Postavlja pitanje je li igdje u regionu propisano obvezno savjetovanje?

Muratović, Pravni fakultet UNZE: Obligatorno savjetovanje smatra problematičnom solucijom, jer može odvratiti od sklapanja braka, sve je manji broj studenata i učenika generalno, natalitet je poseban problem.

Muratović, Pravni fakultet UNZE: Obvezno ne znači da će biti i efikasno, primjetno kod postupaka mirenja također. Idealan ishod mirenja je da se brak sačuva.

Dom Bjelave: Veliki broj djece je bez roditeljskog staranja, pristalica obligatornog savjetovanja, svakodnevno vide djecu koja tragaju za svojim korijenima, i u izvanbračnim i u bračnim zajednicama nedostaju roditeljske kompetencije, nesnalaženje u braku i obitelji, uz faktor ekonomske ugroženosti, posebno žena i djece. Savjetovanje postoji u vjerskim zajednicama, ali je na principu dobrovoljnosti. Dotiče se i nasljednih prava djece koja su u domu, a ne stupe u kontakt ili ne upoznaju biološke roditelje.

Brković, KS Sarajevo: Često se prvobitno povučena tužba za razvod podnese ponovno. Možda kao mjeru predostrožnosti uvesti svojevrsni razgovor kod matičara.

Mehić, CZ Zenica: Podržava savjetovanje prije zaključenja braka. Ljudi se razvode zbog činjenica i životnih momenata o kojima prije braka nisu nikada razmišljali i razgovarali. Razilaze se u vizijama o budućnosti, životu, veliki utjecaj imaju i odlasci na rad u inostranstvo gdje drugi bračni partner ostaje u BiH. Godišnje 230 razvoda, samo jedan zaposlenik u Centru radi kao posrednik. Kada nema dogovora, problematična je privremena mjera: Centar izbjegava da je primijeni, jer način izvršenja mjere nije reguliran OZ – om. Ujedno ukazuje na Zakon o socijalnim uslugama koji bi mogao ponuditi određena rješenja kroz podzakonske akte koji bi se temeljem njega donijeli.

Lučić, OS SA: Najčešće se parovi dogovore samo o razvodu braka. Problem ovršnog postupka, ovrha je zakazala.

Brković, KS SA: Nema specijalizacije sudaca, tumačenje najboljeg interesa djeteta je složeno.

Mehić, CZ Zenica: Centri ne mogu da utječu na roditelje i njihov dogovor, zloupotrebe su česte.

Brković: Ali centar ima mogućnost da obavijesti sud da nije suglasan sa sporazumom roditelja.

Demirović, CZ SA: Kolege iz RH su ukazali na problematičnost privremenih mjera po OZ - u. Problem je posredovanja - nema posredovanja ako se jedan bračni partner ne odazove na poziv za posredovanje. Također naglašava problem izvršenja odluke. Kaznene odredbe – nisko određeno, toliko mizerno, da roditelj svjesno krši zakon zabranjujući drugom roditelju kontakt sa djetetom. Zapisnik i mišljenje centra nisu ovršne isprave, a prava djeteta se krše bez da centri mogu spriječiti povredu prava. Hvali zakon RH kao dobar primjer – razrađene su sve nedoumice koje naši organi starateljstva imaju u praksi.

Begagić, Min. pravde ZE-DO: Potrebno je urediti uvjete za posrednika, s obzirom da podzakonski akt donosi FMRSP, naročito kojim pravnim osobama se mogu povjeriti poslovi posredovanja.

Tadić, FMP: Sugerira uvođenje mogućnosti pohađanja savjetovaništa pri organima starateljstva, uz psihologa, sociologa, pravnika. Ne bi išao na obligatorno savjetovanje, jer je dio našeg mentaliteta da izbjegavamo sve što je obveza. Partneri ulaze nespremni u brak. Veliki je teret na centrima za soc. rad, potrebno je ovo područje bolje urediti. Prema tome kakvo će opredjeljenje biti, novi OZ ili izmjene i dopune važećeg, nužne su izmjene i drugih zakona u nadležnosti FMRSP, FMZ i dr. U pogledu procesnih odredbi, upućivanje na ZPP je često u nizu zakona, ali se onda pokaže da je u praksi neprimjenjivo.

Muratović, Pravni fakultet UNZE: Sporazumni razvod braka za njega predstavlja izigravanje braka, propisati kaznu kada jedan bračni partner, iz razloga koji nisu zakonom propisani, zaključeni sporazum „prekrši“.

Borjana Miković, FPN UNSA: Možda je problem što je postupak posredovanja obligatoran. Navodno se sudovi snalaze na razne načine i dopuste razvod iako nije bilo posredovanja.

Lučić, OS Sarajevo: Ne! Radi se o situacijama izbjegavanja posredovanja i konstatira se jednostrani postupak posredovanja kako bi se omogućio razvod braka, npr. u situaciji kada je majka sa djecom, a otac je napustio bračnu zajednicu i njegovo boravište/prebivalište je nepoznato.

Dževlan, CZ SA: Analiza zakona član po član, referira se i na komentar koji su dali u pisanoj formi. Potrebno normirati mjesnu nadležnost organa starateljstva. Članak 142. OZ – a, roditelji sa sporom o roditeljskom staranju, jedan promijenio CIPS, sud u vanparničnom postupku odlučuje o tom pitanju. Međutim, rezon vanparničnih sudova je da se ne radi o postupku koji je propisan Zakonom o vanparničnom postupku. Posljedica je da se centri iscrpljuju sa prigovorima roditelja. Kad bi se centri rasteretili tih prigovora, ostalo bi prostora za predbračna savjetovanja.

Usvojenje

Sunčica Glamočlija: Opisuje slučaj iz vlastite prakse. Bračni par koji ispunjava uvjete za usvojenje, obratili se u vezi sa procedurama. Ističe kako je problem što u FBiH nemamo centralni registar potencijalnih usvojitelja niti potencijalnih usvojenika, te se parovi moraju obraćati svakom centru u FBiH, BD BiH, RS pojedinačno – preko 120 centara. Registar bi omogućio podnošenje jednog zahtjeva. Centri su uglavnom dali negativne odgovore – nema djece podobne za usvojenje. Novi zakon RS - a propisuje registar, RH ima, Republika Srbija ima. U RS - u za registar nadležno Ministarstvo zdravstva. Potrebno bi bilo definirati pravo na uvid i zaštitu osobnih podataka. U pogledu uvjeta za usvojenje: dobna granica je 25/45 godina, međutim s obzirom na produženje životnog vijeka, smatra da ima prostora da se gornje granice pomjere.

Borjana Miković, FPN UNSA: Nedostatak registra je problem. Potpuno i nepotpuno usvojenje – ima li potrebe da se zadrži? EU konvencija o usvojenju – BiH nije ratificirala, dobna granica od 10 godina za potpuno usvojenje protivna je Konvenciji. Veliki je broj usvojitelja, a mali broj djece podobne za usvojenje. Razlog je i nedavanje suglasnosti na usvojenje od strane bioloških roditelja. Roditelj ukoliko nazove ustanovu u kojoj je dijete smješteno jednom u 3 mjeseca, smatra se da roditelj skrbi o djetetu. Napominje da je po međunarodnim dokumentima zabranjeno u ustanove smještati djecu mlađu od 3 godine.

Poturković, CZ SA: U FBiH preko 1200 djece bez roditeljskog staranja, ali 70% djece su djeca čiji roditelji iz nekog razloga nisu sposobni brinuti se o djetetu, a u 30% slučajeva je situacija „čista“ za usvojenje. CZ je obavezan stvoriti uvjete za povratak djeteta u biološku obitelj gdje god je to moguće. Često je riječ o roditeljima sa mentalnim/psihičkim smetnjama, ali koji iskazuju interes za djecu, iako ih istovremeno i ugrožavaju. Često nemaju stambenih i materijalnih uvjeta za smještaj djece. Odluka centra o usvojenju mora biti „debelo“ obrazložena. Obavezna edukacija usvojitelja, po prvi puta se u praksi dešava da usvojitelji žele raskinuti usvojenje, jer se ne mogu nositi sa preuzetim dužnostima. Kriterije za uvojenje po OZ - u smatra izrazito liberalnim. Sistem usvojenja treba pojednostaviti u najboljem interesu djeteta. Kroz OZ dati centrima potrebne alate. U Sarajevu trenutno 12 djece čeka na usvojenje.

Dom Bjelave: Kriteriji dobni po OZ – u od 18 godina treba ostati, ali gornju dobnu granicu usvojitelja od 45 godina treba pomaknuti. Ali treba imati u vidu da dijete uvijek traga za svojim korijenima, što zakon treba uzeti u obzir te omogućiti djetetu vezu i sa biološkim roditeljima, kakvi god da su.

Demirović, CZ SA: Po OZ – u se djetetu do 7 godine života mora reći da je usvojeno, ali se ne može provjeriti da li je ta dužnost ispunjena. Centar nailazi na situacije kada se naknadno pokaže da dijete ne zna da je usvojeno, npr. kad je dijete u centru na obradi zbog poremećaja u ponašanju. Usvojitelji biraju djecu – najčešće romsku djecu naši ljudi ne žele. Drugačije je u europskim zemljama, stranci kad usvajaju našu djecu

nemaju mogućnost boraviti u BiH 6 mjeseci, adaptacioni period. Bolje propisati adaptacioni period DO 6 mjeseci (Dom Bjelave podržava).

Dom Bjelave: Izražen je problem usvajanja djece sa posebnim potrebama, poremećajima iz autističnog spektra.

Poturković, CZ SA: Problem je i sa našim državljanima koji imaju dvojna državljanstva, u FMRSP ih se tretira kao strane državljanke.

Sunčica Glamočlija: Opisuje slučaj državljanina BiH koji 30 godina žive u SAD - u. Uputila ih o adaptacionom period od 6 mjeseci. Problem, jedno od njih bio moralo dati otkaz kako bi u kontinuitetu provelo 6 mjeseci u BiH. Soc. radnici su međutim rekli da to ne bi bio eliminatorni uvjet, nego bi se njihov boravak u BiH mogao svesti na boravak za vrijeme godišnjeg odmora, neplaćenog odsustva i sl.

Obveza izdržavanja – je li uvođenje alimentacijskog fonda svrsishodno?

Sunčica Glamočlija: AF odlično rješenje za samohrane roditelje, jer ima situacija kada ni pokrenuti kazneni postupak ne dovodi do ispunjenja obveze alimentacije. Jako veliki broj postupaka, rijetkost je da roditelj dobrovoljno izmiruje, najčešće je naplata nemoguća. U pogledu financiranja AF: pitanje je složeno koliko i sama Federacija, a postavlja se i pitanje legitimacija kod regresne naplate.

Demirović, CZ SA: dali prijedlog u komentarima, oštrije kazne za neplaćanje alimentacije: nemogućnost registracije auta, neizdavanje putovnice. Često dužnici voze skupocjena vozila, a prijavljeni su kod Zavoda za zapošljavanje.

Grubešić, KS Novi Travnik: U žalbenim postupcima u KS Novi Travnik, procjenjuju se potrebe djeteta u konkretnom slučaju, kao i visina izdržavanja. U žalbenom postupku nema toliko predmeta. Povede se diskusija u pojedinačnim predmetima o potrebama djece, ako se izdržavanje odredi previsoko dolazi do nemogućnosti ovrhe.

Svrsishodnost dostavljanja ovršne odluke neposredno poslodavcu?

Grubešić, KS Novi Travnik: To bi bila nova zakonska obveza poslodavca. Skreće pažnju na redoslijed ovrhe u kontekstu zakonskog izdržavanja.

Centri za soc. rad: Nema potrebe, tamo gdje postoji radni odnos ovrha nije problem.

Brković, KS SA: Opisuje praksu koja je primjenjivana u Općinskom sudu u Zenici – potpisivanje dobrovoljne administrativne zabrane kako bi se izbjegao/spriječio ovršni postupak.

Muratović, Pravni fakultet UNZE: Kazne kod alimentacije – npr. nemogućnost registracija vozila, može dovesti do spirale – da kazna dovede do dodatne nemogućnosti osiguranja materijalnih prilika za izdržavanje.

Čalkić, CZ SA: Neplaćena kazna za parkiranje dovodi do nemogućnosti registracije vozila. Roditelj koji ne plaća i ugrožava zdravlje svog djeteta, ne trpi takvu sankciju.

Sunčica Glamočlija: Kada je riječ o roditeljima koji žive luksuzan život, obično su vozila registrirana na nekog drugog srodnika i tu su ruku vezane. Nadalje, neposredno slanje poslodavcu smatra odličnim, izbjegli bi se ovršni postupci, dobilo bi se na brzini. Bez obzira na hitnost postupka, naročito veliki sudovi su opterećeni prilivom novih predmeta. Ali kako bi se ta odluka dostavljala? I, koji bi bio postupak bio u slučaju kada dužniku prestane radni odnos kod tog poslodavca?

Izvanbračna zajednica

Postoji li potreba uspostavljanja „Registra“ izvanbračnih zajednica, s obzirom da su sve učestalije?

Sunčica Glamočlija: Glavni problem u praksi je dokazivanje izvanbračne zajednice, često su partneri prijavljeni na različitim adresama, a izvanbračna zajednica se

najčešće dokazuju putem svjedoka – komšije, rodbina, ali i pomoću zajedničkih fotografija. Registar smatra svrsishodnim, misli da u RH postoji.

Sulojdžić, OS Travnik: U Nizozemskoj postoji registar. Navodi da su u jednom od postupaka stranke dostavile dokaz/uvjerenje iz Nizozemske o osnivanju i prestanku izvanbračne zajednice. Interes za uvođenje Registra postoji, naročito je izmjenama Zakona o PIO sada propisano pravo na nasljeđivanje obiteljske mirovine i za izvanbračne partnere, a i općenito zbog pitanja izdržavanja koje proizlazi iz izvanbračne zajednice.

Borjana Miković, FPN UNSA: Naše društvo možda nije spremno, ali registracija izvanbračnih zajednica u EU se često dovodi u vezu sa registracijom istospolnih zajednica.

Tadić, FMP: Europska konvencija: brak je zajednica muškarca i žene. Ali države članice su dopustile istospolne zajednice bez da su stavile rezerve na prihvaćene odredbe Konvencije. Podsjeća na eskalaciju nasilja koja se dogodila kada su se u javnom diskursu prvobitno problematizirala prava LGBTQ populacije, uz napomenu da je sada situacija dosta relaksiranija. Navodi da se o predmetnoj problematici mora razgovarati i da se ista mora regulirati.

Šapina, FMP: Vijeće Europe vršilo je i vrši pritisak na staru i novu Vladu da se usvoji Zakon o istospolnim zajednicama. Ministar zdravstva, novi niti stari, nisu daju prijedlog člana radne grupe, Vijeće Europe i dalje vrši pritisak. SOC ima dosta dobar nacrt koji nije preobiman i može se finalizirati u roku od 2 mjeseca.

3.2. Mostar

Drugi po redu Okrugli stol na temu reforme obiteljskog zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine održan je dana 15.11.2024. godine, a pored predstavnika Federalnog ministarstva pravde sudjelovali su i predstavnici Institucije Ombudsmana za zaštitu ljudskih prava Bosne i Hercegovine, suci Općinskog suda u Mostaru, suci Kantonalnog suda u Mostaru, suci Općinskog suda u Ljubuškom, suci Općinskog suda u Livnu, djelatnici Ustanove „Centar za socijalni rad Grada Mostara“, djelatnici Centra za socijalni rad Široki Brijeg, pripadnici Ministarstva unutarnjih poslova Zapadnohercegovačkog kantona, pripadnici Ministarstva unutarnjih poslova Hercegovačko – neretvanskog kantona, predstavnik Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Hercegovačko – neretvanskog kantona, te predstavnik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru.

Drugi okrugli stol otvorio je federalni ministar pravde, gospodin Vedran Škobić, koji je naglasio važnost održavanja okruglog stola kao stručnog foruma na kojem će se razmotriti potreba i pravac reforme Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

Savjetnik federalnog ministra pravde, gospodin Mato Tadić, istaknuo je da je iz zaprimljenih odgovora na anketni upitnik primijetan zabrinjavajući trend povećanja stope razvoda brakova, nakon čega je inicirana rasprava o sličnim temama kao i na prvom Okruglom stolu: brak, izvanbračna zajednica, usvojenje, izdržavanje, alimentacijski fond.

Sudionici su iznijeli sljedeće stavove: Da bi se prilikom sklapanja braka pred matičarem trebalo uvesti savjetovanište za buduće bračne partnere, kao što je to slučaj kod sklapanja vjerskih brakova, a koji bi imao za svrhu upoznati mlade s brakom i bračnim odnosima, da se uspostavi neki vid medijacije koji bi pripremio mlade na brak, te samim time i da postupak posredovanja traje duže, da i tad bračni partneri prođu kroz savjetovanište po pitanju dogovora kod donošenja odluke s kojim će roditeljem dijete živjeti, održavanjem kontakta s drugim roditeljem kao i iznosom alimentacije.

Kod postupka posredovanja isti se slažu da su jedino centri za socijalni rad mjerodavni da provode isti, a ne medijator ili ovlaštena osoba kako je to predviđeno Obiteljskim zakonom jer u praksi se pokazalo da postupci provedeni pred ovlaštenim osobama pogotovo zapisnici koji iste vode nisu u skladu sa zakonskim odredbama te poslije samo otežavaju postupak.

Smatraju da bi bilo poželjno rasteretiti sudove kad su u pitanju razvodi bračnih partnera koji nemaju maloljetnu djecu a postoji sporazum između istih, ako su brak sklopili pred matičarem da se ide u pravcu da se isti i razvede pred nekim općinskim tijelom ili da se postupak vodi kao vanparnični, jer su ti postupci puno brži.

Ističu problematiku što u početku svi razvodi krenu sa sporazumom između bračnih partnera a kasnije završe tužbom, te ovi postupci trebaju biti u isključivoj nadležnosti suda jer su oni jedini autoritativni organ koji može postupati u ovim predmetima.

Na temu izvanbračnih zajednica sudionici se slažu da se u praksi stvara veliki problem prilikom dokazivanja postojanja izvanbračne zajednice jer iste nisu lako dokazive, te bi u Zakonu trebalo raditi izmjene u pogledu djece rođene u izvanbračnoj zajednici pogotovo u postupku posredovanja jer tu zakon ne štiti izvanbračnu djecu, postupak posredovanja u zakonu je predviđen samo za bračne partnere a ne i za izvanbračne partnere te da i kod određivanja privremenih mjera dolazi do nesporazuma tko odlučuje te bi iz tog razloga to trebalo bolje precizirati. Predlažu uspostavu registra izvanbračnih zajednica.

Na temu usvojenja ističu da bi se valjao odrediti roka u kojem se postupak usvojenja mora završiti te da se u praksi ne provode odredbe članka 90. Zakona.

Navodi se da bi bilo poželjno uvesti obveznu edukaciju budućih usvojitelja, jer se u praksi pokazalo da mnogi od podnositelja zahtjeva nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa postupkom i njegovim značenjem te bi obuka poslužila usvojiteljima da preispitaju svoju odluku za usvojenje ili istu učvrste.

Predlažu pomjerenje dobne granica za potpuno usvojenje ili da se nepotpuno izjednači sa potpunim usvojenjem, jer se u praksi pokazalo da djeca iznad 10 godina žele potpuno usvojenje s čim su suglasni i usvojitelji međutim zakon im to onemogućava.

Predlažu da i samci budu aktivno legitimirani za uvojenje, odnosno da se samce u tom smislu ne diskriminira u odnosu na parove, to jest da se omogući da jedna osoba može usvojiti dijete, ako se u utvrdi da je to u najboljem interesu djeteta.

Ističu se da u praksi sve više ima slučajeva "otuđenja djeteta" od roditelja, odnosno manipulacije roditelja kojem je dijete povjereno, da je teško spriječiti takvo ponašanje roditelja kojem je dijete povjereno i tu su u velikoj mjeri ugrožena prava i interesi djeteta, da to povlači više pitanja između ostalog pitanja koja se odnose na putne isprave, školovanje, itd.

Kada je u pitanju izdržavanje, i u tim postupcima roditelji traže sve načine da ne doprinose za izdržavanje djece, te bi bilo poželjno da se presuda dostavlja poslodavcu kod kojeg je roditelj zaposlen kao i da se u takvim presudama odredi da žalba ne odlaže ovrhu rješenja.

Osnivanje alimentacijskog fonda smatraju poželjnim, međutim postavlja se pitanje regresnih tužbi, tko bi bio ovlašten da ih podnosi, ali da bi se svakako trebalo ići u tom pogledu da se zaštite prava i interesi one djece za koju roditelji izbjegavaju obvezu izdržavanja.

Ističu da je kod bračne stečevine u većini slučajeva u zemljišnim knjigama kao vlasnik upisan samo jedan bračni partner, te bi trebalo uvesti zabranu otuđenja bračne stečevine bez suglasnosti drugog bračnog partnera.

3.3. Tuzla

Treći, i posljednji u nizu, Okrugli stol održan je u Tuzli, dana 19.11.2024. godine. Na Okruglom stolu sudjelovali su predstavnici Općinskog suda u Lukavcu, Ministarstva unutarnjih poslova Tuzlanskog kantona, Ministarstva pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona, JU Centra za socijalni rad Tuzla, kao i Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli. Predmet diskusije bila su pitanja koja su se ticala zaključenja braka, vanbračne zajednice, usvojenja, izdržavanja djece, te maloljetni brakovi.

Predstavnici Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli iznijeli su sljedeće stavove i prijedloge: uvođenje u zakonodavstvo braka koji je zaključen pred vjerskim poglavarima, te u tom smislu upućuju na rješenja koja su predviđena u zakonodavstvu Republike Hrvatske i Republike Srbije. U pogledu maloljetničkih brakova, mišljenja su da je trenutno rješenje sasvim prihvatljivo.

Predlažu uvođenje obveze za buduće bračne partnere da jedno drugo upoznaju sa zdravstvenim stanjem prije ulaska u brak.

Smatraju da bi omogućavanje notarima da odlučuju po zahtjevu za sporazumni razvod braka bez djece, obesmisliло instituciju braka, te da bi navedeno moglo utjecati na povećanje broja razvoda brakova, obzirom da bi postupak bio brz i jednostavan, pa bi bračni partneri mnogo manje razmišljali o braku kao instituciji i njegovom značaju.

Smatraju da se postojanje izvanbračne zajednice u zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine utvrđuje na različite načine, te da je potrebno izvršiti usklađivanje. Naime, Obiteljskim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine definirana je izvanbračna zajednica, međutim prema Zakonu o mirovinskom i invalidskom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine, za ostvarivanje prava iz ovog zakona, neophodno je da izvanbračni partner svoj status prethodno utvrdi u odgovarajućem sudskom postupku. Istovremeno, Zakon o liječenju neplodnosti biomedicinski potpomognutom oplodnjom propisuje da postojanje izvanbračne zajednice izvanbračni partneri dokazuju ovjerenom notarskom izjavom. Nadalje, ukazuju na različite uvjete za postojanje izvanbračne zajednice u zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, obzirom da je, prema Obiteljskom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine, za postojanje izvanbračne zajednice neophodno tri godine zajedničkog života, dok je zakonom Republike Srpske za postojanje iste neophodno dvije godine. Stoga, uzimajući u obzir navedeno, postavlja se pitanje što će se desiti u situaciji kada izvanbračni partneri, koji taj status steknu u Republici Srpskoj, budu trebali ostvariti ta prava u Federaciji Bosne i Hercegovine. Dalje, smatraju da bi se registracija izvanbračnih zajednica trebala propisati kao mogućnost, u cilju lakšeg dokazivanja postojanja izvanbračne zajednice.

Smatraju da je potrebno uvesti izmjenu koja se tiče prava djeteta na slobodno izražavanje mišljenja, kao što je učinjeno u Republici Srpskoj. Navedenom izmjenom uređeno je da su sud i nadležni organ u upravnom postupku dužni da osiguraju uvjete da dijete slobodno izrazi svoje mišljenje na prikladnom mjestu i u suradnji sa školskim psihologom, stručnim savjetnikom u sudu, organom starateljstva, obiteljskim savjetovalištem ili drugom ustanovom u prisustvu osobe, ako tu osobu dijete samo odabere. Također, propisano je da su sud i nadležni organ dužni su da u svojim odlukama koje se tiču prava i interesa djeteta navedu da li je djetetu omogućeno da izrazi svoje mišljenje, da konstatiraju u čemu se sastoji mišljenje djeteta i da obrazlože

svoj stav prema tom mišljenju. Ako sud i nadležni organ nisu omogućili djetetu da slobodno izrazi mišljenje, obvezni su da obrazlože zašto to nije učinjeno.

Smatraju da odredbe koje se tiču usvojenja treba u potpunosti promijeniti, te eventualno propisati samo mogućnost potpunog usvojenja. Također, ističu da bi se trebala izmijeniti odredba koja se tiče uzrasta djeteta do kojeg su ga usvojitelji dužni upoznati da je usvojeno. Trenutno rješenje predviđa da su usvojitelji djeteta o usvojenju dužni upoznati najkasnije do njegove sedme godine života. Smatraju da je to suviše rano, te da bi se trebalo pomjeriti na uzrast od 14 godina ili eventualno ranije, ali ne ranije od navršene desete godine djeteta.

Predlažu uvođenje instituta obiteljskog doma, kao što je to učinjeno u Porodičnom zakonu Republike Srpske.

Podržavaju ideju osnivanja alimentacijskog fonda, te u tom smislu predlažu da isti trebao biti u ingerenciji resornog kantonalnog ministarstva, dok bi utuženje vršilo pravobraniteljstvo. Također, predlažu propisivanje odredbe da potraživanja iz tog osnova ne zastarijevaju. Istovremeno, smatraju da je osnivanje alimentacijskog fonda političko pitanje, te da je velika mogućnost da osnivanje istog neće biti prihvaćeno od strane politike.

Podržavaju ideju da sud odluku, kojom je odlučeno o izdržavanju djeteta, dostavlja poslodavcu roditelja kojem je određena obveza izdržavanja djeteta, čime bi se izbjegla dosadašnja obveza pokretanja ovršnog postupka u slučajevima kada roditelj ne postupa po sudskoj odluci.

Predlažu osnivanje obiteljskih sudova po uzoru na nordijske zemlje.

Predstavnice JU Centar za socijalni rad Tuzla iznijele su sljedeće stavove i prijedloge: U pogledu eventualne uspostave obveze savjetovanja prije zaključenja braka, smatraju da to ne bi bilo efikasno rješenje, obzirom da oni i sada pri Centru imaju savjetovalište, ali da se ova usluga ne koristi.

Prihvatljivo im je da po zahtjevu za sporazumni razvod braka bez djece odlučuje notar.

Problematiziraju odredbu Zakona kojom je propisano da Federalni ministar rada i socijalne politike jednom godišnje objavljuje podatke o prosječnim potrebama osobe koja zahtijeva izdržavanje, s obzirom na troškove života, koje će sud uzeti u obzir u postupku za izdržavanje. Smatraju da iz navedene odredbe nije jasno da li novčani iznos o prosječnim potrebama osobe koja zahtijeva izdržavanje odnosi na ukupne potrebe te osobe ili je to iznos, koji u slučaju izdržavanja djeteta, treba plaćati drugi roditelj koji je obvezan davati izdržavanja. Stoga smatraju da bi se navedena odredba trebala jasnije propisati.

Smatraju da bi se trebao izmijeniti članak 101. Zakona, kojim je propisano da se potpuno može usvojiti dijete do 10. godine života, na način da se pomjeri dob djeteta za usvojenje do 18. godine, te da se propiše samo mogućnost potpunog usvojenja. Takođe, smatraju da bi se odredba kojom se omogućava strancima da usvoje dijete, trebala biti liberalnije propisana, obzirom da strancima većinom nije bitno zdravstveno stanje djeteta, niti njegova pripadnost nekoj manjini, npr. romskoj populaciji, kao što je to slučaj sa potencijalnim usvojiteljima koji su državljani Bosne i Hercegovine.

Predstavnik Općinskog suda u Lukavcu istaknuo je da zahtjevi za sporazumni razvod braka bez djece ne predstavljaju opterećenje sudu. Smatra da bi registracija izvanbračnih zajednica olakšala dokazivanje njenog postojanja, ali da istovremeno treba razmišljati i o registraciji prestanka njenog postojanja. Podržavaju ideju da sud odluku, kojom je odlučeno o izdržavanju djeteta, dostavlja poslodavcu roditelja kojem je određena obveza izdržavanja djeteta, čime bi se izbjegla dosadašnja obveza pokretanja ovršnog postupka u slučajevima kada roditelj ne postupa po sudskoj odluci. Smatraju da bi osnivanje alimentacijskog fonda bilo dobro rješenje u svim onim slučajevima kada je nemoguće provesti odluku o izdržavanju djeteta.

Predstavnica Ministarstva unutarnjih poslova Tuzlanskog kantona smatra realnom uspostavu alimentacijskog fonda.

Predstavnica Ministarstva pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona istaknula je da je većina maloljetničkih brakova sklopljena unutar romske populacije, te da bi bi zabrana sklapanja maloljetničkih brakova dovela do stvaranja novih problema, te je postavila pitanja djece koja se rađaju u romskim zajednicama od strane maloljetnica.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na temelju dostavljenih komentara, osvrta i prijedloga raznih institucija koje su sudjelovale u anketi o Obiteljskom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine, te komentara iznesenih na održanim okruglim stolovima, proizilaze slijedeći

ZAKLJUČCI

1. Zaključenje braka

Većina sudionika stava je da bi trebalo uvesti neku vrstu savjetovanja prije zaključenja braka, međutim ostaje otvoreno pitanje da li bi takva vrsta savjetovanja bila oblatorne prirode i koja bi institucija bila nadležna za provođenje istog.

Kako je uočeno da na području Federacije Bosne i Hercegovine postoje općine koje, uslijed kadrovske potkapaciranosti, nemaju matičara, poželjno je razmotriti mogućnost proširenja kruga osoba pred kojima se može zaključiti brak.

Učesnici su ukazali na probleme sa kojima se susreću u praksi kada je riječ o npr. upisu djece rođene u inozemstvu u istospolnim zajednicama državljanina Bosne i Hercegovine/Federacije Bosne i Hercegovine i stranog državljanina u matičnu knjigu rođenih u Federaciji Bosne i Hercegovine, te je inicirano razmatranje pitanja registriranja istospolnih zajednica, koje pitanje do sada nije uređeno zakonima Federacije Bosne i Hercegovine.

Također je pokrenuto pitanje izjednačavanje pravnih učinaka zaključenja građanskog i vjerskog braka po uzoru na zemlje okruženja, npr. Republiku Hrvatsku.

Istaknuta je potreba preciznijeg reguliranja izvanbračne zajednice i uvođenje registra izvanbračnih zajednica, radi jednostavnijeg dokazivanja njenog postojanja.

2. Maloljetnički brakovi

Većina sudionika smatra da treba zadržati mogućnost zaključenja „maloljetničkih brakova“, s tim što je ovaj institut potrebno detaljnije urediti.

3. Razvod braka

Kada je riječ o postupku razvoda braka, ukoliko postoji spor oko imovine i bračni partneri imaju zajedničku maloljetnu djecu, opći stav je da postupak treba ostati u isključivoj nadležnosti suda. U suprotnom, ako podjela imovine nije sporna, a nema niti zajedničke maloljetne djece, postupak razvoda braka bi se mogao povjeriti i nekom drugom organu ili notarima.

Neki sudionici predlažu mogućnost uvođenja obveznog savjetovanja prije razvoda braka, bez obzira da li postoje zajednička maloljetna djeca, koje pravno rješenje već egzistira u pojedinim stranim pravnim sustavima.

4. Postupak posredovanja

Postupak posredovanja je potrebno znatno detaljnije urediti, počev od uloge organa starateljstva, da li se ono provodi po službenoj dužnosti, uvjeti pod kojima fizičke i pravne osobe mogu obavljati poslove posredovanja, naknadu za posrednike, te eventualno formiranje stručnih timova za posredovanje i dr.

5. Usvojenje

Svi sudionici su u svojim komentarima ukazali na potrebu boljeg reguliranja postupka usvajanja, podizanje gornje starosne granice usvojitelja, pomjeranja dobne granice za potpuno usvojenje sa 10 godina života i ukidanja nepotpunog usvojenja, uspostavu registra potencijalnih usvojitelja, reguliranje postupka usvojenja kada su usvojitelji strani državljani, naročito u pogledu adaptacijskog perioda i nužnosti ubrzanja postupka usvojenja.

6. Prava i dužnosti roditelja

Svi sudoinci su ukazali na potrebu stvaranja kvalitetnijeg zakonskog okvira kojim se reguliraju prava i dužnosti roditelja, počev od zabrane fizičkog kažnjavanja djeteta do uvođenja novih mjera kojima je moguće sankcionirati roditelje koji ne ispunjavaju roditeljske dužnosti i krše prava djeteta.

7. Institut starateljstva

Iz prikupljenih odgovora i komentara jasno proilazi da sudionici predlažu dodatno uređenje samog instituta starateljstva budući da važeći Zakon daje samo okvirne odredbe, odnosno smjernice o ovom institutu.

8. Izdržavanje

Svi sudionici su ukazali na potrebu dodatnog normiranja instituta izdržavanja. Podržana je ideja o uspostavi alimentacijskog fonda u Federaciji Bosne i Hercegovine, te ukazano na potrebu propisivanja donje visine obveze izdržavanja, a istaknuti su i prijedlozi za unaprjeđenje ovršnih postupaka koji se provode radi prinudnog namirenja potraživanja na ime izdržavanja.

9. Bračna stečevina i posebna imovina

Ne postoji unison stav sudionika u svezi sa bračnom stečevinom i posebnom imovinom. I dok jedan dio stručne javnosti smatra da su ovi instituti dostatno uređeni važećim zakonima, drugi sudionici su stava da je odredbe važećih zakona potrebno unaprijediti, imajući u vidu učestalost sporova o podjeli bračne stečevine i utvrđivanju posebne imovine.

10. Sudski postupci i sudska praksa

Većina sudionika ukazuje na potrebu inoviranja Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, kao i Zakona o parničnom postupku, Zakona o vanparničnom postupku, ali i Zakona o ovršnom postupku, radi optimizacije efikasnosti postupaka u obiteljsko – pravnim stvarima.

Glede sudske prakse istaknuti su prijedlozi za specijalizacijom sudova/sudaca za oblast obiteljskog prava, kao i potreba održavanja panela sudaca na kojima bi se zauzela ujednačeni pravni stavovi čime bi se postigao viši stupanj pravne sigurnosti nego što je to trenutno slučaj.

11. Ostalo

Evidentno je da postoji potreba unaprjeđenja važećeg Zakona čime bi se poboljšala vremenska efikasnost postupaka u obiteljsko – pravnim stvarima, kao i potreba preciziranja odredbi o mjesnoj nadležnosti organa starateljstva.

Potrebno je urediti smještaj djece u situacijama viskokonfliktnih razvoda, u smislu uvođenja mjere hitnog izmještanja iz obitelji, te pojačati kadrovske kapacitete, prije svega organa starateljstva.

Poseban izazov predstavlja reguliranje izdavanja putnih isprava djeci u okolnostima razvoda braka, stjecanje državljanstva djeteta koje je u inozemstvu rođeno u istospolnoj zajednici između domaćeg i stranog državljanina, postupak promjene spola i sa njim povezani postupak upisa ove činjenice i novog osobnog imena u matične knjige i druga pitanja koja prevazilaze predmet reguliranja Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i nadležnosti Federalnog ministarstva pravde.

Sumirajući sve istaknute komentare, prijedloge i sugestije sudionika ankete, kao i stavove iskazane na okruglim stolovima, a naročito imajući u vidu raznovrsnost, kvalitet i brojnost prijedloga za unaprjeđenje Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, kao i činjenicu da iz istih proizlazi potreba inoviranja niza poglavlja ovog propisa, autori Analize zaključuju da je neminovno da Federalno ministarstvo pravde, kao ovlašteni obrađivač, u budućem periodu pristupi pripremama potpuno novog Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

